

Sámediggedieđáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra

Ávjovárgeaidnu 50
9730 Karasjok/Kárášjohka
+47 78 47 40 00
samediggi@samediggi.no
www.samediggi.no
Sámediggi 2013
1. almmuhus

Ovdasiidogovva:
Marie Louise Somby

ISBN 978-82-91200-18-7

Sisdoallu

ÁLGGAHUS	5
SÁMI MÁNÁIDGÁRDEFÁLALDAT	10
RÁMMAT	11
SÁMEDIGGERÁÐI POLITIHKALAŠ GEADGEJUOLGI.....	11
LÁGAT JA KONVENŠUVNNAT	11
SÁMEDIKKI ÁRVOVUOÐDU.....	12
SÁMEDIKKI ROLLA, OVDDASVÁSTÁDUS JA VÁLDI.....	12
MÁHTTOVUOÐDU	13
ÁŅGIRUŠŠANSUORGGIT	16
ÁŅGIRUŠŠANSUORGI 1 - MÁNÁIDGÁRDDI SISDOALLU.....	16
ÁŅGIRUŠŠANSUORGI 2 - GIELLAMOVTTIIDAHTTIN MÁNÁIDGÁRDDIS	18
ÁŅGIRUŠŠANSUORGI 3 - GIELLALÁVGUNMODEALLAT	21
ÁŅGIRUŠŠANSUORGI 4 - SÁMEGIELAT BARGIID REKRUTTEREN.....	22
ÁŅGIRUŠŠANSUORGI 5 - PEDAGOGALAŠ ÁVDNASAT JA DUHKORASAT	25
ÁŅGIRUŠŠANSUORGI 6 - OVTTASBARGU JA OKTAVUOHTA RUOVTTU, MÁNÁIDGÁRDDI JA SKUVLLA GASKKA	29
EKONOMALAŠ JA HÁLDDAHUSLAŠ VÁIKKUHUSAT	31
GIRJJÁLAŠVUOHTA	32

Álggahus

Diedáhusa duogážin lea ahte Sámediggi háliida hábmet bajimus politihka mánáidgárdesuorgái mii lea čujuheaddji ja čielggada prinsihpalaš beliid sámi mánáidgárdefálaldaga ektui. Dán diedáhusbarggu bokte odasmahttit ovddeš diedáhusa "Sámediggeráđi 2005 diedáhus sámi mánáidgárddiid birra".

Sámedikki mánáidgárdepolitihka váldomihttomearrin lea háhkat buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáidgárdefálaldaga bokte. Sámi mánáidgárdefálaldat lea rabas fálaldat buot mánáide ja vanhemiidda geat háliidit. Sámediggi áigu váikkuhit dan ahte sámi mánáidgárdefálaldagas lea alla kvalitehta ja ahte leat doarvái mánáidgárdesajit. Sámediggi áigu maiddái bargat dan ala ahte mánáidgárddiid bargiin lea dat gelbbolašvuolta mii gáibiduvvo sámi mánáidgárdefálaldagaide ja sámegielat pedagogalaš olbmuid rekrutterema ferte hoahpuhit.

Ángiruššan mánáidgárddiid ektui lea mielde ovddideamen sámi servodaga sámi álbmoga iežas višuvnnaid, árvvuid ja eavttuid vuodul. Dáin leat fakkit vássán áigái ja dat galget ráhkkanahhtit min boahhteáigái. Mánáidgárddi servodatmandáhta lea earret eará dat ahte mánáidgárde galgá fállat vuollel skuvlaahkásaš mánáide dakkár áimmahuššan- ja oahppanbirrasa mas lea buoremus ávki mánnái (2011 mánáidgárdelága mielde). Danne leage mánáidgárde seamma dásis skuvllain oassi máná 18- jagi skuvlavázzimis. Gelbbolašvuolta lea servodaga vuoddo resursa. Deatalaš lea ahte sámie ieža bidjet eavttuid oahpamusmetodaide, oahpponeavvuid ráhkadeapmái ja sámi ásahusaid nugo mánáidgárddiid ja skuvllaid sisdollui. Sámediggi áigu ovddidit dakkár politihka mainna nannejuvvo mánáidgárddi deatalaš rolla buot mánáid bajásgeassimis. Mánáidgárde lea deatalaš máná ovdáneapmái go guoská giella- ja kulturoahppamii ja identitehta ovddideapmái. Danne lea ángiruššan mánáidgárddiid ektui deatalaš olles sámi servodahkii.

Govva: Sámediggi

Sámedikki diedáhusas sámi mánáidgárdefálaldaga birra válldahuvvo ja guorahallojuvvo makkár rolla ja politihkalaš válldi Sámedikkis galgá leat mánáidgárdeássiin. Diedáhusas biddjojuvvojit guovddáži ángiruššansuorggit ja dat oainnusmahtta makkár hástalusat leat ovddabealde barggus dan ektui ahte mánáidgárddit galget leat buoremus vejolaččat. Dát guoská buot mánáidgárddiide mat addet sámi fálaldaga Norggas. Diedáhusas guoskkahuvvojit mánáidgárdeássiit mat gusket sihke davvi-, julev- ja máttasámi diliide. Diedáhusas eai guoskkahuvvo Sámedikki bajimus giellapolitihkalaš hástalusat eanet go oppalaččat, muhto dat bohtet ovdan Sámediggediedáhusas sámegeielaid birra. Sámi alit oahppu ja dutkan lea maiddá okta ángiruššansuorgi Sámedikkis. Dan birra čállojuvvo sierra diedáhus. Sámediggediedáhusas sámi mánáidgárdepolitihka birra eai galgga leat doaimmabijut. Daid várás ovddiduvvo sierra doaimmaplána mas doaimmabijut giedahallojuvvojit. Diedáhusas eai guorahallojuvvo dakkár mihttomearit ja strategijiat mat čielgasit bohtet ovdan eará Sámediggediedáhusain.

Mánáidgárdesuorgi lea ollu rievdan ja servodat muđui maid manimus diedáhusa rájes. Odđa rámmaplána mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra bođii fápmui borgemánu 1. b. 2006 ja dat lea odasmahttojuvvo 2011:s. Ráđdehus lea ovddidan stuorradiggediedáhusa nr 41 mánáidgárddi kvalitehta birra (2008-2009). Das leat golbma válldomihttomeari kvalitehtabargui:

- Sihkarastit dássásašvuoda ja alla kvalitehta buot mánáidgárddiin
- Nannet mánáidgárddi oahppanarenan
- Buot mánát galget beassat árjjalaččat searvat fátmasteaddji oktavuhtii

2013:s boahá odđa Stuorradiggediedáhus boah-teáiggi mánáidgárddiid birra mii earret eará lea NOU:2012:1 Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene." čuovvoleapmi. Sámediggi lea buktán árvalusaid sihke odđa Stuorradiggediedáhusii ja odđa lánkaaddimii nu ahte sámi perspektiiva gozihuvvo. Dasto lea jagi 2006 mánáidgárdelánka

rievdaduvvon ja odasmahttojuvvo dalle go bargu odđa stuorradiggediedáhusain lea loahpahuvvon. Dáláš mánáidgárdeoahpaheaddjioahppu lea maid rievdamin, ja sierra rámmaplána sámi mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu várás lea ráhkaduvvomin. Dát rievdadusat dagahit ahte lea dárbu ráhkadit odđa sámediggediedáhusa maid sáhtta čatnat dáláš mánáidgárdesuorgái. Diedáhus galgá vástidit mánáidgárddiid dárbut searvvahuvvon, geasuheaddji ja odđahutkan ásaheassan main lea alla kvalitehta.

Mánáidgárdefálaldaga ferte geahččat servodaga ektui ja daid bajásšaddaneavttuid ektui mat áiggi áigái leat. Olggut eavttut mánáid bajásšaddamis ja eallimis rievddadit danne go leat iešgudege sámi servodagat maid ektui ferte lánčit. Danne lea deatalaš ahte guovddáš eiseválddit dihtet daid birra ja daid hástalusaid birra mat leat. Ollu guovlluin leat sámit unnitlogus ja danne eai leat nu álkidit oidnosis go joavku báikegottiin. Giela bisuhaneavttut go orru olggobealde guovlluide gos sámi giella lea nanus, leat danne váddásat, vaikko kultuvra ain sáhtta ge leat eallimin bearrašiid, so-gaid ja sápmelaččaid gaskkas oppalaččat.

Ovdal bajásšadde sámi mánát ruovttus gos bajásgešsojuvvojedje ja dan dahke fuolkkit, gáimmit, ristvánehemat ja manjá maiddá luohkkáskihpárat. Dáid olbmuid dihte lei vejolaš vánehemiin válljet deatalaš málliid mánáidasaset. Nama, fáddariid ja sohka gullelašvuoda válljema bokte sáhtte sii stivret sosialiserema ja identitehta ovdáneami eahpenjuolggog vugiin. Rávesolbmuid bargu ja doaimmat ledje rámmán mánáid bajásšaddamii ja dieinna lágiin searvvahuvvojedje mánát rávesolbmuid eallimii. Fysálaš lagašvuoda bokte rávesolbmuid bargui ja rávesolbmot mállen, ledje vejolašvuoddat sajis normatiiva bajásgeassimii. Odne lea ollu sosialiseremis ja bajásgeassimis sirdojuvvon institušuvnnaide nugo mánáidgárddiide ja skuvllaide, maiddá sámi servodagas. Dáid ásaheassaid vuoddu ja árvovuoddu leat vuolgá eará servodagas. Danne lea sámi mánáidgárdefálaldaga huksen iešladdis hástalus, ii dušše ásaheami ektui, muhto maiddá sámi sisdoalu hábmema ektui. Árbevierut odđa áiggi ektui leat guovddážiis.

1969 ásahuvvui vuosttaš sámi mánáidgárdi Guovdageidnu.

Mánáidgárddis lei sadji 20 mánnái golmma jagis čieža jagi rádjai. Visti lei Norgga Álbmotveahki skejken go háliidii ángiruššat sámiid ektui. 1980-logus bohtigohte sámi mánáidgárddit divdna. Ollu mánáidgárddit huksejuvvojedje, ja sámiid mobiliseren 1970-logus buvttii maiddái ovdan dan man deatalaččat mánáidgárddit ledje. Sihke politihkalaš ja kultuvrralaš ahtanuššan joatkašuvai 1980-logus. Mánáidgárddiid 1996 rámmaplána lei ovddasmanni sihke dáža ja sámi mánáidgárddiide. Ságastallamiin 1960 ja 1970-loguin lei sáhka leat sápmelaš vai ii, ja galge go leat mánáidgárddit vai eai. 1980-logus dohkkehuvvojedje mánáidgárddit, muhto dál lea gažaldahkan gean várás ásahus lei. Doaba sámi oaččui eará sisdoalu ja sámi čállojuvvui ovddabeallái mánáidgárddi, vai mánáidgárddit šadde sámi mánáid várás. Gullagođiimet sámi duhkorasat, sámi dávvirat, sámi borramuš, sámi ruđat ja sámi ivnnit. Seammás lei maiddái dáža eret. Mánát galge oahppat sámi kultuvrra birra danne go dat lei deatalaš. 1900-logus lei sáhka mainna lágiin leat sápmelaš ja gullat guovtti kultuvrii ja guovttegielat identitehta šattai deatalažžan (Storjord 2000).

Jos galggaš leat seamma rámma áddejumi ektui, de lea deatalaš čilget muhtun doahpágiid mat leat guovddázis diedáhusas. Mánáidgárdelágas, Sámedikki bušehtas ja eará dokumeanttain geavahuvvojit doahpagat mat sáhttet dulkojuvvot mángga láhkai. Danne háliida Sámediggi čilget movt mii áddet dáid doahpágiid.

Sámediggi meroštallá čuovvovaš láhkai mii lea vuodđun sámi mánáidgárdái/ossodahkii:

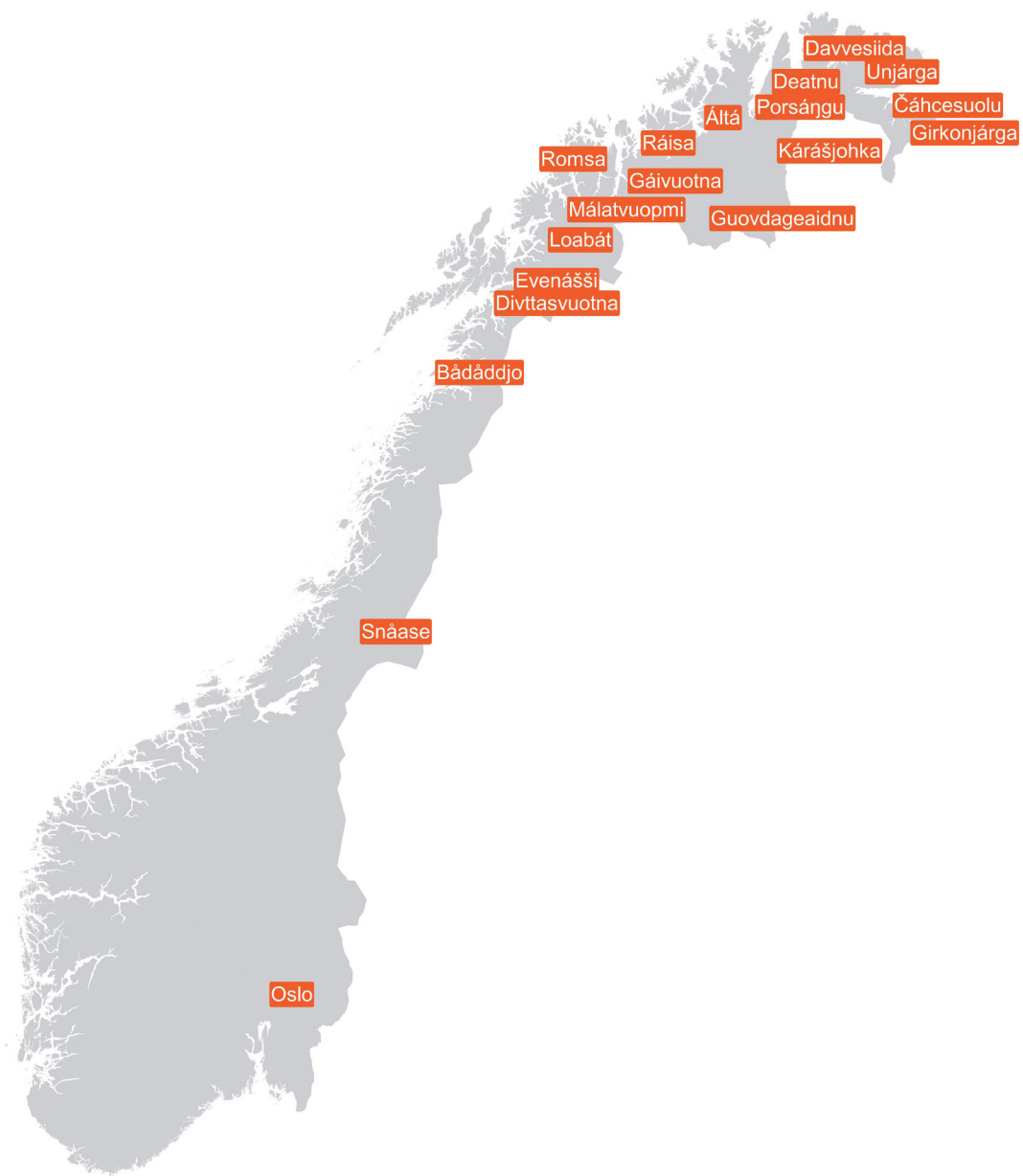
Sámi mánáidgárdin oaivvilduvvo dakkár mánáidgárdi mii lea njuolggadusaiguin mearriduvvon ahte mánáidgárdedoaimma vuodđuvvo sámi gillii ja kultuvrii. Mánáidgárdi galgá nannet máná identitehta sápmelažžan dan bokte ahte ovdánahttit sáme giela geavaheami ja sámi kultuvrra gaskkustit. Mánáidgárddi jođihit sáme gielat pedagogalaš bargit. Mánáidgárddi bargit hállet sáme giela ja doaibmagiella lea sáme giella (Sámedikki 2012 bušehtta).

Sámi distriktan oaivvilduvvo dán oktavuodas:

Dat gielddat mat gullet sáme giela hálddašanguvlui (Sámeláhka 1987 paragrafa 3-1). Dál (2012) gullet čuovvovaš ovcci gieldda dán guvlui; Unjárga, Deatnu, Porsángu, Kárášjohka, Guovdageidnu, Gáivuotna, Loabát, Divttasvuotna ja Snoasa/Snása.

Doahpágiin guovttegielat oaivvilduvvo dán oktavuodas olmmoš gii lea bajásšaddan guvttiin vuosttaš gielain ja gii máhtta goappašiid gielaid seamma bures, dahje olmmoš gii beaivválaččat geavaha guokte giela ja identifisere iežas daiguin, vaikko ii máhtášii ge goappašiid gielaid seamma bures.

Diedáhusbargu lea sihke Sámedikki siskkáldas proseassa boadus, muhto maiddái sámi servodat lea searvahuovon. Doalaimet seminára gos oasálaččat olggobealde sáhtte buktit árvalusaid, dasto sáddiimet jearahallanskovi mánáidgárdeeaiggádiidda ja mánáidgárdebargiide, ja leat jearahallan vanhemiid. Mii leat háleštan proseassa oktavuodas maiddái Norlándda, Romssa ja Finnmarkku fylkkamánniiguin. Sámedikki vuorasiid-

Kárta 1: Gielddat gos 2012:s leat sámi mánáidgárddit ja dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat.

Kárta 2: Gielddat gos 2012:s dáža mánáidgárddiin lei sámi giellaoahpahus.

ráddi lea buktán gulaskuddancealkámuša. Earáin maid lea leamaš vejolašvuohta buktit rávvagiid Sámedikki neahttasiidduin. Sámediggi lea ožžon árvalusaid ja jearahallaniskkademiide leat unnán vástidan. Muđui leat geavahan dieduid maid leat ožžon raporttaid, čoahkkimiid ja eará oktavuodaid bokte mánáidgárdeeaiggádiiguin ja -bargiiguin. Dasto lea leamaš viiddis politihkalaš ságastallan Sámediggerádis ja Sámedikki dievasčoahkkimis.

Sámi mánáidgárdefálaldat

Odne lea oalle ollu mánáin sámi mánáidgárdefálaldat. Dán sámi mánáidgárdefálaldagas mii lea leat stuorra erohusat. Fálaldagain sáhttet leat erohusat; fálaldaga rájes sámi mánáide mánáidgárddiin gos sámegeiella lea válodoassi dárogielat sámi mánáide geat ožžot fálaldaga dáža mánáidgárddiin. Sámediggi lea váljen geavahit doahpaga sámi mánáidgárdefálaldat iige sámi mánáidgárdi oktasaš doaban diedáhusas. Danne go doahpagii sámi mánáidgárdi eai gula buot mánáidgárdefálaldagat main lea sámi sisdoallu. Čuovvovaččas čielggaduvvo dat lagabuidda. Sámediggi addá doarjaga mánáidgárddiide main lea sámi fálaldat ja doarjaortnegiid bokte sirrejuvvojit mánáidgárdit čuovvovaččat:

a) Sámi mánáidgárddit, mánáidgárdi mas njuolggadusaid bokte lea mearriduvvon ahte doaibma vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Dál leat eanaš dákkár mánáidgárddit davvisámi guovllus sámi distrikta siskkoalbe. Sámi mánáidgárddit gávdnojit maiddá earret eará Oslos, Romssas ja Álttás.

b) Mánáidgárddit main lea sámi ossodat, dat mearkaša; dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat main njuolggadusaid bokte lea mearriduvvon ahte doaibma vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Eanaš dán lágan mánáidgárddit leat olggobealde sámi distriivta ovdamearkka dihte Romssas, Máttá-Várjjagis, Ráissas ja Álttás.

c) Mánáidgárddit main lea sámi giellaoahpahusfálaldat, mii mearkaša; giellaoahpahus ovttaskas mánáide dahje mánnájoavkkuide. Dán lágan giellaoahpahusa sáhtta organiseret sierra vugiiguin. Dábálaččat eai leat dán mánáidgárddiin bargit geat máhttet sámegeiella, muhto mánáidgárdi viežžá sámegeiela geat sáhttet addit dán fálaldaga. Dain mánáin geat galget oažžut sámi giellaoahpahusfálaldaga lea iešguđege lágan gielladuogáš. Muhtun mánáide lea dat fálaldat giellaoahpahus, ja earáide fas geat juo máhttet sámegeiella ožžot fálaldaga giella bisuheamis ja viidáset ovdideamis. Sámi mánáidgárddit dahje mánáidgárddit main lea sámi ossodat gos leat ovttaskas mánát geain lea eará sámegeiella go mánáidgárdi doaibmagiella sáhttet maiddá addit sámi giellaoahpahusfálaldaga dan mánnái. Buot dát mánáidgárddit sáhttet oheat doarjaga Sámedikkis sámegeielloahpahussii. Dán lágan fálaldagat leat earret eará Romssas, Gáivuonas, Hárstad, Návuoas, Overhallas ja Bådåddjos.

Sámi fálaldat lea sihke priváhta ja gielddalaš mánáidgárddiin. Fálaldagat leat organiserejuvvon mángga láhkai nugo ovdamearkka dihte boazodoallo-, kultur- ja luonddumánáidgárdi. Sámediggi juolluda doarjaga mánáidgárddiide gos leat davvi-, julev- ja máttasámegeiella mánát. Sin gaskkas leat eanemusat mánát geain lea davvisámi duogáš. Dál gávdno dušše okta julevsámi mánáidgárdi (Divttasvuonas) ja okta máttasámi mánáidgárdi (Snoasas). Lassin leat vel eará mánáidgárddit mat fáallet sihke julev- ja lullisámegeiella giellaoahpahusfálaldaga.

Danne go sámi leat álgoálbmot njealji riikkas, de lea lunddolaš ovttas bargat rájaid rastá. Dát guoská maiddá mánáidgárddiide. Muhtun sámi guovlluin lea mánáidgárdeovttasbargu rájaid rastá. Ovdamearkka dihte lea Sirpmá mánáidgárddis ovttasbargu Ohcejoga mánáidgárddiin Suoma bealde. Maiddá máttasámi guovllus lea ovttasbargu riikarájaid rastá. Sámediggi áigu Sámi parlamentáralaš rádi bokte, mii lea Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid oktasaš orgána, bargat dan ala ahte oažžut viiddis ja buoret ovttasbarggu sámiid gaska rájaid rastá.

Rámmat

Sámediggerádi politihkalaš geađgejuolgi

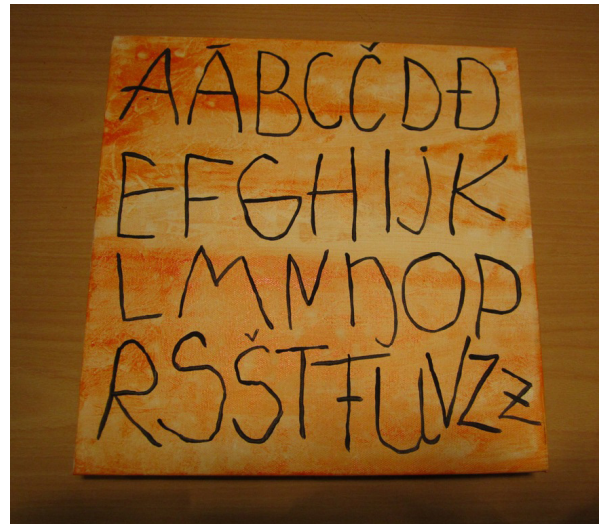
Sámediggerádi politihkalaš geađgejuolgi lea vuodđun Sámediggerádi doibmii válgaáigodagas. Ráđđi heiveha dán geađgejuolggi bušeahttaevtohussii. Sámedikki bušeahtta stivre movt váikkuhangaskaoamit galget geavahuvvot mánáidgárdesuorggis. Stuorra oassi Sámedikki barggus mánáidgárdesuorggi ektui lea doarjagiid hálddašeapmi. Muđui čuovvu Sámediggi gustovaš lágaid ja mihttomeriid maid Sturradiggi lea mearridan mánáidgárddiid várás.

Láгат ja konvenšuvnnat

Ollu láгат ja konvenšuvnnat bidjet rámmaid dasa movt Sámedikki mánáidgárdepolitihkka galgá čađahuvvot. Sáhttit namuhit ILO-konvenšuvnna álgoálbmotvuoigatvuođaid birra, ON konvenšuvnna mánáidvuoigatvuođaid birra, Vuoddolága paragrafa 110a, Sámelága ja mánáidgárdelága.

Buot mánáidgárddit galget vuodđudit doaimmaset árvovuđđui ja sisdollui nugo lea mearriduvvon jagi 2006 mánáidgárdelágas. Sámi mánáide ja sámi mánáidgárdefálaldahkii gusket mánáidgárdelága paragrafat 2 ja 8 main čuožžu sierra sámi diliid birra.

Mánáidgárdelága § 2, mas válldahuvvo mánáidgárddi sisdoallu čuožžu ahte: "Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur." (Mánáidgárdi galgá vuhtii váldit mánáid agi, doaibmadási, sohka beali, etnalaš ja kultuvrralaš duogáza, maiddái sámi mánáid giela ja kultuvrra). Mánáidgárdelágas § 8 čuožžu čuovvovaš gielddaid ovddasvástádusa birra: "Kommunen har ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. I øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og

Govva: Sámediggi

utvikle sitt språk og sin kultur." (Gielddas lea ovddasvástádus ahte mánáidgárdefálaldat sámi mánáid várás sámi distrivttas vuodđuduvvo sámi gillii ja kultuvrii. Eará gielddat galget láchčit diliid nu ahte sámi mánát sáhttet sihkkarastit ja ovddidit giellaset ja kultuvrraset). Mánáidgárdeláhka bidjá gielddaide ovddasvástádusa láchčit diliid nu ahte sámi mánát sáhtta sihkkarastit ja ovddidit giellaset ja kultuvrraset.

Mánáidgárddiid rámma plána sisdoallu ja doaimmat (2011), mii lea mánáidgárdelága láchkaasahas, bidjá geatnegahtti rámma mánáidgárddiid doaimma plánemii, čađaheapmái ja árvvoštallamii. Rámma plánas daddjojuvvo ahte mánáidgárddit sámi distrivttas galget leat integrerejuvvon oassi sámi servodagas ja galget oainnusmahttit sámi servodaga mánggabealatvuođa, riggodaga ja erohusaid. Njuolggadusaid bokte galgá leat mearriduvvon ahte mánáidgárddi ulbmilin lea nannet sámi mánáid identitehta sápmelažžan sáme giela geavaheami bokte ja sámi kultuvrra, eallinvuogi ja servodat diliid gaskkustemiin. Dasto galget guovddáš bealit sámi mánáid bajásgeassimis gozihuvvot sihke bargovugiin ja beaivválaččat. Mánáidgárdefálaldat ferte organiserejuvvo nu ahte mánát váldojuvvojit mielde sierra lágan bargoproseassaide ja ožžot searvat kultuvrralaš ja sosiála doaimmaid, ja eaktun lea ahte bargit máhttet sáme giela.

Mánáidgárddiin gos leat sámi mánát olggobealde sámi distrivtta, lea vanhemiin ja mánáin vuoigatvuohta vuordit ahte mánáidgárddi bargiin lea máhttu sámi kultuvrra birra ja deattuhit dan oassin sisdoalus.

Sámedikki árvovuoddu

Sámi mánáidgárdefálaldat ferte vuodduvot dan vuoddo prinsihppii ahte mánáidgárdi galgá leat integrerejuvvon oassi sámi servodagas. Sámiid etnalaš identitehta mii čatnasa sosiála ja kultuvrralaš mihtilmasvuhtii bidjá deatalaš árvvuid. Deatalaš šaddá viidáseappot ovddidit sámi kulturrárbbi dan bokte ahte gaskkustit ja oainnusmahttit sámi kultuvrra, eallinvuogi ja árvvuid. Mánáidgárddit fertejit bargat dan duohtavuoda vuodul mii sámiin lea. Dat mearkaša earret eará dan ahte oainnusmahttit mánggabealatvuoda, riggodaga ja erohusaid. Rievdadusaid geažil sámi servodagas fertejit otnáš mánát searvat ja leat mielde háhkamin odđa positiivalaš osiid odđaáigásaš servodagas. Dasto lea deatalaš ahte máhttu, vásihusat ja jurddašuvuohki mii boarrásiin ja ollu rávesolbmui lea dál, ja mii ain eallá ja lea geavahusas ollugiid gaskkas dál, ferte nannejuvot ja viidáseappot fievrriiduvvot boahpte buolvvaide, amas dat láhppot muhto ealášii viidáseappot.

Mánáidgárddiin lea deatalaš doaibma váikkuhit miellaguottuide dan ektui ahte olbmot sierra lágan kultuvrrain sáhttet eallit ráfálaččat ovtta ja gudnejahttit gudet guimmiideaset mihtilmasvuoda. Sámi mánáidgárdefálaldaga bokte ferte háhkat áddejumi ja árvvus atnit eará kultuvrraid vuoigadahttojumi servodagas ja luondduguovlluin. Mánáidgárddi ovddasvástádussan lea gaskkustit vuoddoárvvuid nugo oktavuoda, fuolahusa ja mielde ovddasvástádusa, ja ovddastit birrasa mii vuodduvvo olmmošárvvu áddejupmái ja gudnejahttimii ja vuoigatvuhtii leat earálágan. Dásseárvu ja ovtadássásašvuohta leat vuoddu Sámedikki doibmii. Mánáidgárddi pedagogalaš sisdoalu bokte galgá dásseárvu sohkašielid gaskka boahit ovdan.

Mánáidgárddiid rámmaplánas daddjojuvvo ahte mánáidgárddi sisdoallu galgá vuodduvot vuoddoárvvuide. Mánáidgárddit main lea sámi fáldat galget gaskkustit:

- Lagasvuoda lundui ja dan suodjaleami
- Árbevirolaš máhttu ja boarrásiid máhttu
- Nannet ja ovddidit sámi oktavuoda dovddu
- Buoridit sámi kultuvrra mánggabealatvuoda árvvus atnima
- Máhttu mii gullá sámi mánáidbajásgeassimii

Sámedikki rolla, ovddasvástádus ja váldi

Oassin sámiid giela, kultuvrra ja servodateallima iešmearrideamis galgá Sámedikkis leat duohta váldi mánáidgárdepolitihkas. Giellapolitihka ektui galgá Stuorradiggi fuolahit ahte Sámelága giellanjuolggadusat čuvvojuvvojit. Sámedikki rollan lea politihka ovddideapmi sáme giela várás mánáidgárddiin. Dán birra lea guorahallojuvvon Sámedikki diedáhusas sáme giela birra ja Sámedikki diedáhusas oahpahusa ja oahpu birra.

Sámediggi galgá láchčit diliid sámi mánáidgárdefálaldaga várás Norggas doarjjaortnegiid bokte. Dasto bargá Sámediggi politihka ovddidemiin mánáidgárdesuorggi várás, muhto das ii leat makkárga láchkapolitihkalaš fápmu. Konsultašuvdnašiehtadusa bokte ráđđehusain sáhtta Sámediggi váikkuhit ja oainnusmahttit dárbbu mánáidgárdeovddidanbarggus.

Stuorámuš váikkuhangaskaoapmi man bokte nannet sámi giela ja kultuvrra lea doarjja mánáidgárddiide. Doarjjaortnega ulbmilin lea ahte mánáin lea mánáidgárdefálaldat mii vuodduvvo sámi gillii ja kultuvrii (Sámedikki bušeahhta 2012). 2012:s juolluduvvui masá 6 miljon ru sámi mánáidgárddiide, badjel 800 000 ru juolluduvvui dáža mánáidgárddiid sámi ossodagaide, badjel 1,8 miljon ru mánáidgárddiide mat fáallet sámi giellaoahpahusa, 480 000 ru proševttaide mánáidgárddiin ja 1.785.200 ru oahpponeavvuide.

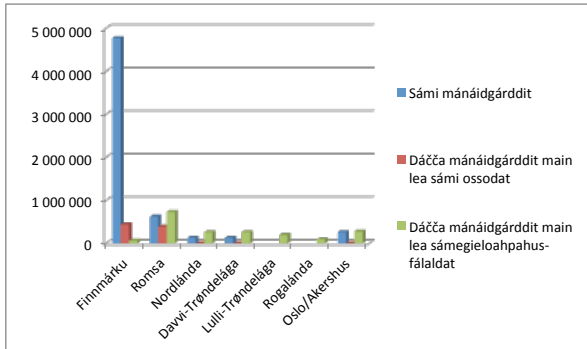

Tabella 1: Doarjja mánáidgárddiide.

Doarjja ollásit ja doarjjaevtut leat evaluerejuvvo ja dan dagai Asplan Viak 2010:s. Sámediggi lea maŋŋá revideren doarjjaevtuid evaluerema bohtosiid geažil. Doarjja galgá fas evaluerejuvvo 2014:s.

Sámedikkis leat maiddái doarjjaortnegat, earret eará sámejielat bargiid rekrutteremii mánáidgárddiide. Stipeanda addojuvvo ohppiide joatkkaskuvllain ja allaskuvllaid ja universitehtaid studeanttaide.

Sámedikkis leat mánga ovttasbargoosálačča mat barget oktasaš mihttomeari guvlui. Dat leat Máhttodepartemeanta, Oahpahušdirektoráhta, Fylkkamanni ja mánáidgárddiid vanhenváldegoddi (FUB). Sámedikkis lea lávga ovttasbargu maiddái ovttaskas gielddaiguin. Gielddain dat lea ovddasvástádus das ahte mánáidgárddiin leat buorit fálaldagat sámi gielas ja kulturoahpahušas. Gielddat leat mánáidgárddiid bearráigeahččaneiseválddit, maiddái priváhta mánáidgárddiid. Sámedikkis lea oktavuoha maiddái ovttaskas mánáidgárddiiguin ja vanhemiiguin.

Dasto lágida Sámediggi fierpmádatčoahkkimiid mánáidgárddiid bargiide dainna ulbmilin ahte ovddidit kvalitehta, buoridit gelbbolašvuoda ja vásihusaid lonuhallama dihte. Sámediggi láve maiddái bagadit mánáidgárdesuorggis sámi oahpahušas. Guktii jagis addá Sámediggi áigečállaga "Stullán" mánáidgárddiid bargiid várás. Sámedikkis lea ovddasteaddji Finnmarkku fylkkamanni mánáidgárddiid dásseárvoavkkus.

Máhttovuoddu

Máhttovuoddu lea hástalussan Sámediggái dalle go strategijjat mánáidgárdeovddideami várás galget ráhkaduvvot. Sámediggi vuodđuda máhttovuodus iežas statistihkaide.

Sámedikki jagi 2012 statistihka čájeha ahte leat registrerejuvvo 23 sámi mánáidgárddi, 7 dáža mánáidgárddi main lea sámi ossodat ja 31 dáža mánáidgárddi main lea fálaldat sámi giellaoahpahušas. Sámi mánáidgárddit gávdnojit Girkonjargga rájes davvin gitta Oslo máddin. Birrasii 70 % sámi mánáidgárddiin leat Finnmarkku fylkkas. Dattetge lea deatalaš deattuhit ahte statistihka ii muital maidege mánáidgárddiid sisdoalu birra. Dát lea juoga maid "Sámi logut muitalit" lea čujuhan ja maid Sámediggi áigu čuovvolit.

Sámediggi oazžu mánáidgárddiid doarjaga hálddašemi oktavuodas loguid mat čájehit man ollu mánát ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga. Sáhtta jurddašit ahte mánnálohku lea stuorát danne go sáhttet gávdnot mánáidgárddit mat eai oza doarjaga Sámedikkis vaikko sis livččii ge sámi fálaldat, ja dieinna lágiin eai registrerejuvvo min statistihkaide man ollu mánát ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga.

Sámedikki geahčastaga mielde ožžo 826 máná sámi mánáidgárdefálaldaga 2012:s. Diagramma vuolábealde čájeha movt mánnálohku juohkása guoskevaš 7 fylkkas. Jagi 2012 logut čájehit ahte 62 % mánáin ožžo sámi mánáidgárdefálaldaga Finnmarkkus, 24 % Romssas, 6 % Norlánddas,

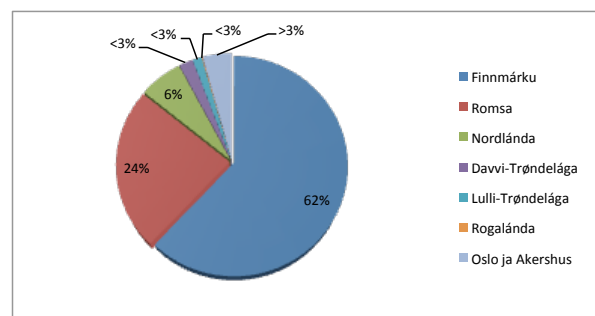

Tabella 2: Mánnálohku mánáidgárddiin geat ožžot sámi fálaldaga.

unnit go 3 % Davvi-Trøndelágas, Lulli-Trøndelágas ja Rogalánda ja eambo go 3 % Oslos ja Akershusas.

Sámediggi lea maiddái ráhkadan geahčastaga man ollu mánát ožžot davvisámi-, julevsámi- ja máttasámi mánáidgárdefálaldaga (geahča diagrámmas vuolábealde).

Geahčastat čájeha ahte davvisámi mánáidgárdefálaldat lea leamaš 7 fylkkas, ja ahte badjel 750 máná ožžot dán fálaldaga. Olles mánnálogus lea dát 90 % mánáid gaskkas. Lunddolaš lea ahte 60 % mánáin ožžot davvisámi mánáidgárdefálaldaga Finnmárkkus ja lagabui 30 % Romssas. Norlánda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Rogalánda fylkkain leat unnit go golbma máná geat ožžot sámi fálaldaga, ja Oslo ja Akershusas lea lagabui 6 %.

Julevsámi mánáidgárdefálaldat addojuvvo dušše gielddain mat gullet Norlánda fylkii, mii maiddái lea julevsámi guovlu. Ollislaš mánnálogus mat ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga leat badjel 6 % mánát geat ožžot julevsámi mánáidgárdefálaldaga.

Ollislaš mánnálogus geat ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga leat badjel 3 % mánát geat ožžot máttasámi mánáidgárdefálaldaga. 88 % máttasámi mánáidgárdefálaldagas addojuvvo máttasámi guovlluin Davvi- ja Lulli-Trøndelágas. Unnit go 3 % máná ožžot máttasámi mánáidgárdefálaldaga Finnmárkkus, Norlánda ja Oslo ja Akershus fylkkain.

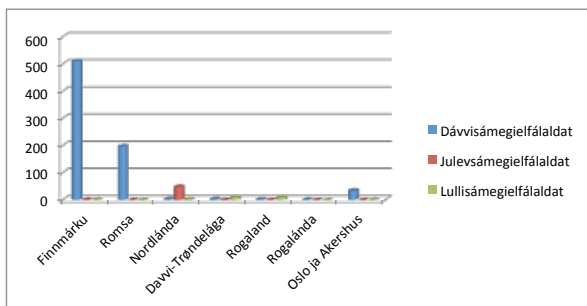

Tabella 3: Man ollu mánát ožžot davvi-, julev- ja máttasámi mánáidgárdefálaldaga.

Dát geahčastat čájeha ahte Finnmárkkus ja Romssas leat eanemus mánát geat ožžot sámi mánáidgárdefálaldaga. Tabealla čájeha maiddái ahte sámi fálaldagat gávnojit sámi guovlluin. Ovdamearkka dihte lea julevsámi mánáidgárdefálaldat gávnomis julevsámi guovlluin Norlánda. Dasto čáhehit diagrámmat bajábealde ahte máttasámi mánát leat biedgguid mángga fylkkas, maiddái olggobealde máttasámi guovlluin. Sámediggi lea registreren ahte lohku máttasámi fálaldagaid ektui maidda ohccojuvvo doarjja lea lassánan. Dákkár ovdáneami mii háliidit, seammás go Sámediggái lea deatalaš nannet ásahuvvon sámi mánáidgárdefálaldagaid.

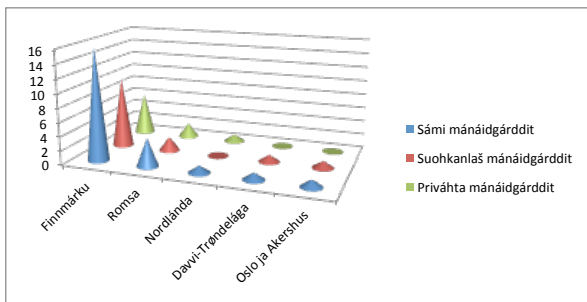
Boahteáiggis áigu Sámediggi bidjat mihttomearrin fokuseret diehtujuohkin- ja bagadanbarggu. Sámediggi vuordá ahte maiddái gielddat ja mánáidgárddiid eaiggádat váldet ovddasvástádusa dieđihan- ja bagadanbarggus sámi mánáidgárdefálaldagaid birra. Sámediggi áigu erenoamážit deattuhit julev- ja máttasámi mánáidgárdefálaldagaid áiggis ovddasguvlui. Danne go diet guovllut leat rašis dilis sámi giela ja kultuvrra suodjaleami ektui.

Analysajoavku ovddida Sámi logut mitalit 5 ahte lohku mánáidgárddiid ektui gos lea sámi fálaldat lea stabiila. Mánnálohku geain lei sámi mánáidgárdefálaldat, goarknui 2010/11 rájes 2011/12 rádjai gudain mánáin. Dasto njejjai mánnálohku sámi mánáidgárddiin ja sámi ossodagain dáža mánáidgárddiin 30 mánáin ja lohku stuorui 36 mánáin geain lei sámi fálaldat dáža mánáidgárddiin. Mánnálogu njiedjan mánáidgárddiin áigodagas 2005 – 2010 čilgejuvvo dainna go dán áigodagas geahppánedje golmma-, njeallje- ja viđajahkásaččat olles 16 % Finnmárkkus, ja measta 6 % Romssas ja 10 % Norlánda.

Dasto čuožžu Sámi logut mitalit 5 ahte "jos mii juohkit ollislaš logu man lágan fálaldagat ledje, de aoidnit guhkes áiggi tendeanssa rievdamii. Mánnálohku sámi mánáidgárddiin ja sámi mánáidgárdeossodagain (dáža mánáidgárddiin) lea njiedjan, muhto mánnálohku eará sámi fálaldagain dáža mánáidgárddiin goarknui. Dat

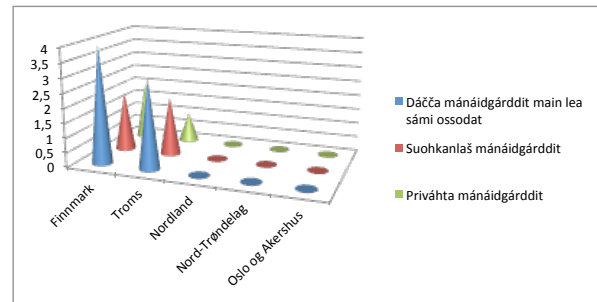
markkaša geavahusas dan ahte giella lea fuotnánan ovdaskuvlamánáid gaskkas marjimus guđa jagis, danne go fálaldat mii lassána, lea heajut go dat mii unnu.”

Sámediggi registrere dan maid analysajoavku ovddida. Sámi mánáidgárddiid lohku lea njedjan go fas dáža mánáidgárddit main lea sámi fálaldat leat lassánan marjimus jagiin. Ollislaš mánáidgárdelohku lea bisson stabiilan. Sivvan dasa sáhtta leat dat go mánáidgárddit leat heaittihuvvon dahje odđasis organiserejuvvon nu ahte leat geahppánan. Sivvan sáhtta leat maiddái dat Sámediggi dán áigodagas lea čavgen sámi mánáidgárddiid doarjjaeavttuid. Dat go mánáidgárddiid lohku main lea sámi fálaldat njedjja vuorjašuttá Sámedikki, ja mainna Sámediggi ii leat duhtavaš. Sámediggi háliida hoahpuhit boahpteáiggis diehtujuohkin- ja bagadanbarggu nu ahte maiddái áigeguovdilis doarjjaoažžut, mat dál eai oza doarjaga, dagašedje dan boahpteáiggis. Sámediggi oažžu dieđuid mánáidgárddiid birra mat eai oza doarjaga, ja dat sáhtta addit negatiivlaš váikkuhusaid mánáide geaidda dat guoská, go sii dalle eai soaitte oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámedikkis ii leat dál kapasitehta čuovvolit dán. Sámedikki áigumuššan doarjgiin mánáidgárddiide lea dán rádjai leamaš ahte dainna galgá láchit diliid nu ahte gielddat ja priváhta mánáidgárdeeaiggádat sáhtášedje addit sámi mánáidgárdefálaldaga. Sámediggi oaidná ahte lea dárbu fas evalueret doarjjaortnegiid eavttuid. Mánáidgárddiid raporteremiid bokte oaidná Sámediggi ahte mánáidgárddit eai leat ovttaláganat sisdoalu eaige giella dáfus. Sámediggi háliidivččii heivehit doarjaga nu ahte mánáidgárddit sáhtášedje sihkarastit sisdoalu ovddideami ja kvalitehta.

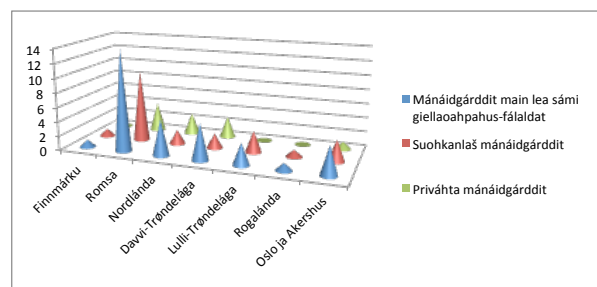
Tabealla 4: Sámi mánáidgárddiid lohku.

Tabealla čájeha ahte dan 23 sámi mánáidgárddis leat 14 gielddalaš ja 9 priváhta mánáidgárddi. 71 % gielddalaš sámi mánáidgárddiin ja lagabui 60 % priváhta sámi mánáidgárddiin leat Finnmarkkus. Oktiibuot lea lagabui 30 % gielddalaš mánáidgárddit Romssa, Davvi-Trøndelága ja Oslo ja Akershus fylkkain, muhto oktage ii leat Norlánddas. Romssa ja Norlándda fylkkain leat oktiibuot 30 % priváhta sámi mánáidgárddit, go fas Davvi-Trøndelágas ja Oslo ja Akershusas eai leat oppanassiige priváhta sámi mánáidgárddit.

Tabealla 5: Man ollu leat dáža mánáidgárddit main lea sámi ossodat.

Tabealla čájeha ahte dušše Finnmarkkus ja Romssas leat dáža mánáidgárddit main lea ossodat sámi fálaldagain. Dáin fylkkain lea maiddái oalle dássásaš juohku gielddalaš ja priváhta sámi mánáidgárddiid gaskka. Oktiibuot leat lagabui 60 % gielddalaš ja badjel 40 % priváhta sámi mánáidgárddi fylkkain.

Tabealla 6: Man ollu mánáidgárddit main lea sámi giellaoahpahušfálaldat.

Ujárgga gielddas lei jagiin 2009, 2010 ja 2011 nuvttá mánáidgárdesadji. Jagi 2012 rájes máksá sadji 1500,- ru mánnui (mielde borramuš). Sii geaid dienas lea unnit go 3G mákset mánáidgárdesaji ovddas 500,- ru (mielde borramuš). Addojuvvo maiddái 50 % vuoládus oappáid

2012:s ožžo 33 dáža mánáidgárddi doarjaga sámi giellaoahpahussii. Dán 33 mánáidgárddi gaskkas leat badjel 60 % gielddalaš mánáidgárddit ja lagabui 40 % leat priváhta mánáidgárddit. Romssas lea badjelaš 70 % gielddalaš ja lagabui 30 % priváhta mánáidgárddit main lea sámi giellaoahpahusfálaldat. Dán fylkkas leat maiddái eanemus mánáidgárddit main lea sámegeielfálaldat ovttaskas mánáide. Lulli-Trøndelágas, Oslo ja Akershusas leat 3 dahje eanet gielddalaš mánáidgárddi, Norlánddas, Davvi-Trøndelágas ja Rogalánddas unnit go 3 gielddalaš mánáidgárddi main lea sámi fálaldat. Priváhta mánáidgárddiid gaskkas Romssas, Norlánddas ja Davvi-Trøndelágas leat 3 dahje eanet priváhta mánáidgárddi main lea sámi fálaldat, Oslos ja Akershusas leat unnit go 3 ja Lulli-Trøndelágas ja Rogalánddas ii leat oktage.

Ángiruššansuorggit

Diedáhusas sámi mánáidgárdefálaldaga birra galgá biddjojuvvot fokus ángiruššansurgiide ja oainnusmahttit makkár hástalusat, mihttomearit ja strategijat leat ovddabealde. Sámediggi áigu čuovvovaččas bidjat fokusa guđa ángiruššansuorgái. Dat ovdan buktojuvvojit guhtege sierra, muhto dattetge lea okta oktasaš mihttomearri suodjalit, nannet ja ovddidit sámi giela ja kultuvrra.

Ángiruššansuorgi 1 - Mánáidgárddi sisdoallu

Hástalusat

Sámedikki mánáidgárdepolitihka vuodduvuo vuoddoektui ahte mánáidgárddiid kvalitehta ja sisdoallu ja mánáidgárddiid árvovuoddu leat guovddázis ollislaš sámi oahppopolitihka viidáseappot ovddideamis. Deatalaš lea ahte nationála oahppopolitihkas leat mihttomearit ja strategijat maid bokte sihkkarastit ahte álgoálbmotrievttálaš unnimusstandárddat doahhtaluvvojit. Ángiruššansuorgi reflektare ahte lea dárbu oktasaš pedagogalaš geađejuolgái ja hástalusaid makkár sámi árvvuide mánáidgárddit galget vuodduvuo ja movt daid buoremusat sáhttá ollašuttit. Bajimus dásis ferte sámiide álbmogin sihkkarastojuvvot vuogatvuolta ovddidit iežas mánáidgárddiid gos oahpusmetodat ja iežas oahpponeavvut leat guovddázis. Okta vuohki movt dan sáhtášii dahkat lea ahte sámit ieža ráhkadit ovdamearkka dihte rámmaplána sámi mánáidgárdefálaldaga várás. Dutkan čájeha ahte buot sámi mánáidgárddiin ii leat sámi sisdoallu. Vaikko mánáidgárddit njuolgadusaid bokte leat mearridan ahte sin doaibma galgá vuodduvuo sámi gillii ja kultuvrii ja doppe galget leat sámegeielat bargit. Mánáidgárddi sisdoalu oktavuodas ii leat sáhka dušše metodaidda ja oahpponeavvuid birra, muhto maiddái man dásis ja movt sámi perspektiiva deattuhuvvo ja oainnusmahttojuvvo geavahas.

Govva: gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no

Okta hástalus lea sihkkarastit buori kvalitehta mánáidgárddi sisdoallui seammás go mii diehtit ahte fágaolbmot eai leat doarvái. Deatalaš lea ahte gávdnojit fágaolbmot geain lea fágagelbbolašvuotta suorggis. Dát leat mielde sihkkarastimin buori kvalitehta ja dohkálaš fágalaš sisdoalu buoremusat ávkin mánáide, sin vanhemiidda ja sámi báikegottiide.

Kulturgaskustepmi lea čadačuovvu suorgi mánáidgárddi sisdoalus. Kultuvrra oktavuodas lea sáhka árbbi ja árbevieruid birra, ja seammás bajásdoallama, háhkama ja ođasmahttima birra. Sámediggái lea deatalaš ovdánahttit dan ahte mánáidgárddit válddásedje vuolggasaji sámi kultuvrras dalle go sisdoallu plánejuvvo. Duhkoraddama bokte sáhtta deatalaš árvvuid gaskkustit earret eará nu ahte leat olgun luondus ja ahte mánát besset searvat sámi árbevirolaš bargui. Sámi kultuvra galgá čuovvut sámi mánáidgárdefálaldaga lunddolaš oassin árgabeaivvis. Sisdoallu galgá leat buotbealat ja girjái, ja ovttaskas máná vuolggasajis. Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu galgá heivehuvvot buot mánáide beroškeahhtá das gos riikkas ášset. Máná galgá maiddái ovdánit, dán oktavuodas erenoamážit gielalaččat. Eaktun lea ahte gávdnojit sámezielat bargit mánáidgárddis.

Dat go sámi servodat lea nu mánggabealat dagaha ahte sierra mánáidgárddit fertejit bidjat vuodđun báikkálaš kultuvrra mánáidgárddisteaset. Dát gáibida ahte bargiin ferte leat báikkálaš ja árbevirolaš máhttu. Dasto fertejit mánát oahppat gudnejahttit olles sámi mánggabealatvuoda ja oktasaš áddejumi, ja mánggakultuvrralaš servodaga oppalaččat. Sámiin leat doloža rájes leamaš sin ássanguovllut maidda geográfalaččat gullet; davvisámi, julevsámi ja máttasámi giellaguovllut. Dát sámi guovllut gávdnojit ain vaikko dat geográfalaččat leatge gáržon. Deatalaš lea ahte buot mánát besset oahppat iežaset kultuvrra birra beroškeahhtá das gos riikkas ášset, ja seammás oahppat veaháš earáid árbevieruid, árvvuid ja norpmaid birra.

Vánhemiin lea válđoovddasvástádus mánáid bajásgeassimis, geahča Mánáidgárdelága § 30 (1981). Vánhenovddasvástádus mearkkaša dan

ahte vanhemiin lea fuolahusovddasvástádus mánás, ja ahte sis lea mearridanvuoigatvuohta máná ovdas. Dalle go máná lea mánáidgárddis, váldá mánáidgárdi oasi fuolahus- ja bajásgeassindoaimmaide. Mánáidgárdi dievasmahtá ruovttu birrasa, ja ferte čájehit áddejumi sierra bearašhámiide ja árvvus atnit daid. Sámediggi oaidná man deatalaš lea ahte mánáidgárddit nu ollu go vejolaš gaskkustit sámi bajásgeassima árbevieruid. Mánáidgárdi ferte deattuhit ja vuhtii váldit fuolaheddjiid oainnu, ja movt sii bajásgeasset máná. Dát gáibida dihto miellaguottu ja gelbbolašvuoda bargiin, vanhemiin, ja sámi servodagas oppalaččat.

Mánáidgárddiid fysálaš struktuvrra hábmen lea deatalaš danne go mánái váikkuhit olggut rámmaeavttut. Dávvirat ja ovdan buktimat leat symbolat ja muitalit mánáidgárddi siskkáldas kultuvrra ja dan árvvuid birra. Sámediggi oavvilda ahte mánáidgárddiin galgá sámevuohta leat oidnosis objeavttaid ja dovdomearkkaid bokte. Dat sáhttet leat goahti, lávvu, sámi duhkorasat (duhkorasat sámi kultuvrras), sámi govvosiiguin činheapmi jna. Sámeziela visualiseren muitala maiddái movt mánáidgárdi deattuha sámi sisdoalu sihke ziela ja kultuvrra ektui. Sámevuohta oidnosis lea deatalaš danne go dat addá mánái gullevašvuoda dovddu ja dohkkeheami, ja dat sáhtta leat mielde nanneamin sámi identitehta.

Dáláš lánkaaddin ii atte buohkaide vuoigatvuođa oazžut sámi mánáidgárdefálaldaga. Mánáin lea vuoigatvuohta dušše oazžut saji mánáidgárddis, muhto sis ii leat vuoigatvuohta sámi mánáidgárdefálaldahkii, Øie-lávdegotti (NOU:2012,

Govva: gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no

Til barnas beste, ny lovgivning for barnehagene) árvvoštallama mielde ii leat oiddolaš lága bokte fievrridit rievvti oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga odđa mánáidgárdelágas, dan sivas go dan ii leat vejolaš čuovvolit. Dás ii leat Sámediggi álggaga ovttaoavivlis. Mánáidgárdemánát berrejit lága dáfus biddjojuvvot ovtta dássái vuodđoskuvlla ohppiiguin go guoská vuoigatvuhtii oažžut sámi fálaldaga. Go livččii individuála vuoigatvuhta oažžut sámi mánáidgárdefálaldaga, de mearkkašivččii dat dan ahte buot mánát geat háliidit oččošedje fálaldaga mas sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo. Nugo ortnet dál lea, de dat ii leat doarvái dárkil. Sámediggi oaivvilda ahte ferte lága bokte mearriduvvot ahte buot mánáin geat háliidit lea vuoigatvuhta sámi mánáidgárdefálaldahkii beroškeahhtá guđe oasis riikkas ássat.

Sámedikki rolla lea nappo dalle váikkuhit sámi sisdoalu bisuheami ja ovddideami mánáidgárddiin. Sámediggi áigu politihkas bokte gáibidit ahte bargiide biddjojuvvo unnimus gáibádus das man ollu sis galgá leat kulturamáhttu ja kulturáddejupmi.

Gielddain ja fylkkamanniin lea váldi mánáidgárddiid ektui ja dat galget bearráigeahččat daid. Sámediggi sáhtta bearráigeahččat doarjaga maid Sámediggi ieš juolluda. Dát boahťá ovdan buot juolludusreivviin. Muhtun áššiid lea dárbu bearráigeahččat ja dat dahkkojuvvo maid dan ektui ahte geavahuvvojit go ruđat eavttuid mielde. Bearráigeahččan lea mielde bidjamin fokusa mánáidgárddi sisdoalu kvalitehtii ja sámegillii. Sámedikkis ferte leat eanet árrjalaš rolla ja ovttasbargu guoskevaš oasálaččaiguin mat bearráigeahččat mánáidgárddiid. Sihkkarastin dihte ahte sámi perspektiiva leat mielde.

Mihttomearri

- Mánáidgárddis lea sámi sisdoallu mii ovdánahtta máná oahppama ja hápmašuvvama ovttasbargguin ja áddejumiin máná ruovttuin.

Govva: gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no

Strategiijat

- Sihkkarastit dan ahte mánáidgárddiid eaiggádiin lea máhttu sámi gielas ja kultuvrras.
- Váikkuhit dan ahte mánáidgárddiin lea fágalaš gelbbolašvuhta sámi gielas ja kultuvrras ja ahte dat deattuhuvvo mánáidgárddis.
- Váikkuhit dan ahte studeanttat ožžot álgoahpu sámi gielas ja kultuvrras.

Ángiruššansuorgi 2 - Giellamovttiidahttin mánáidgárddis

Hástalusat

Sámedikki mielas lea mánáidgárdemánáid giel-laoahpamus ja giellamovttiidahttin okta dain deataleamos surggiin mánáidgárdepolitihka sisk-kobealde. Sámelágas (1987) mearriduvvo ahte sámegiella lea almmolaš giella Norggas ja ahte sámegiella ja dárogiella lea ovtta dássásaš gielat. Rámmaplánaš mánáidgárddi sisdoalu ja doaim-

maid birra (2011) daddjovuvvo ahte mánáidgárdi galgá árrjalaččat bargat máná giellaovddidemiin. Okta Sámedikki giellamihttomeriin lea ahte boahpteáiggis livčče eanet sámi giellageavaheaddjit. Sáme-gielat leat sorjavaččat das ahte mánát ohppet giela ruovttus ja dasto mánáidgárddis ja skuvllas. Danne áigu Sámediggi árrjalaččat bargat dan ala ahte nannet ja láchčit diliid nu ahte buot mánát oččošedje giellaoahpahusa masa sis lea vuoigatvuohta. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lea ráhkadan sáme-gielaid doaibmaplána (2009). Dán doaibmaplána leat mihttomearit, hástalusat, guhkes áiggi strategijjat ja doaibmabijut giellaoahpahusbargui sámi mánáid ja nuoraid várás. Dát leat viiddis ánggirusšamat main Sámediggi lea mielde mánáidgárdepolitihkas bokte. Doaibmaplána vejolaš rievdeamei oktavuodas berre Sámediggediedáhus sámi mánáidgárdefálaldaga birra biddjovuvvot vuodđun. Muđui čujuhit Sámediggediedáhusii sáme-giela birra mas doaibmaplána birra guorahallojuvvo eanet.

Giellamovttiidahttin mánáidgárddiin ii leat ovttalágan go doppe lea mánáin sierralágan gielladuogáš. Dáláš mánáidgárddiin gávdnojit olu variašuvnnat das makkár giellafálaldat addojuvvo. Vaikko mánáidgárddis lea njuolggadusaiguin mearriduvvon ahte mánáidgárdi lea sámi mánáidgárdi, de sáhtta das movt sáme-giella geavahuvvo leat variašuvnnat. Mii diehtit maidđái ahte dárogielat mánát ohcet saji sámi mánáidgárddiin, ja mii diehtit ahte dat váikkuha giellabirrasa nu ahte dárogiella vuoitá. Sámedikki giellapolitihkka sihkkarastá mánggabealatvuodá ja variašuvnnaid sámi gielaid ektui. Giellafálaldaga báikkálaččat heiveheapmi lea deatalaš. Sihke mánát geain lea sáme-giella eatnigiellan ja mánát geain sáme-giella lea nubbin giellan fertejit oažžut vejolašvuodaid oahppat sáme-giela ja ovddidit dan viidáseappot. Nu fertejit ge mánáidgárddiin leat sierralágan mihttomearit giellaoahpahusa várás dađi mielde makkár mánát doppe leat áiggis áigái. Mánáidgárdi šaddá dakkár arenan

Govva: Sámediggi

gos sihke dárogielat mánát ohppet sámegiela ja gos sámegielat mánát besset ovddidit sámegiela doaimbi guovttegielatvuoda ektui.

Dat go mánáid giellagelbbolašvuodas leat stuorra variašuvnnat buktá hástalusaid movt láhčit diliid giellamovttiidahttimii. Danne fertejit mánáidgárdit hukset fáldadaga mánáid gielalaš ovdáneami ja duogáža mielde. Mánáidgárdi ferte láhčit diliid nu ahte bargit ja mánát ovttas geavahit sámegiela duhkoraddangiellan, oahppangiellan ja välljejit geavahit sámegiela go leat ovttas eará sámegielagiiguin. Sámegielat mánát leat álohii muhtun dásis guovttegielatvuoda ovddideamis ovtta dahje mángga sámegielain ja dárogielain, dahje eará gielain. Mánáidgárdi galgá sihkkarastit ahte mánát ovdánit sámegielas, nu ahte sin sámi giela ja kultuvrra sisdoallu ii fuotnán, muhto nanosmuvvá. Dán sihkkarastima dihte lea deatalaš ahte mánáidgárddis lea čielga giellapolitihkka. Mánát geat galget ovddidit ja oahppat giela dárbbasit sámegielat arena gos eará gielat eai seaguhuvvo. Organiserema ja metodaidda ferte geahččat máná gielalaš duogáža ja mánáidgárdi mihttomeari vuodul go guoská giellaovddideapmái. Sáhttit čujuhit Áltta siidda sámi mánáidgárdái gos lea čielga giellapolitihkka. Dát fáldat addá vanhemiidda einnostan vejolašvuoda sámegiela ektui. Muđui čujuhit Sámediggedieđáhussii sámegiela birra.

Sámedikki mielas lea leamaš buoremus váikkuhangaskaoapmi dat go gullá sámegiela hálddašanguvlui, dasa ahte odne oažžut vuogádatlaš giellabargguid. Dát ortnet ii leat buot sajiin addán bohtosiid nugo vurdojuvvui.

Govva: gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no

Govva: gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no

Sámediggi oaivvilda muđui ahte eará distrivttat gos sámit ássat nugo ovdamearkka dihte Áltá, Plassje ja Romsa fertejit maiddái láhčit diliid sámegiela várás mánáidgárdiin. Dáin guovlluin leat árbevirolaččat ássan sámit. Mánáidgárdit galget mánáidgárdelága mielde váldit vuhtii sámi mánáid giela ja kultuvrra. Dát ii leat čadnojuvvo sámi distriktii, muhto sorjá das gos mánát leat mánáidgárddis. Máttá- ja julevsámegielat leat rašis dilis ja dárbbasit doaimbajuid mat njuolga čujuhit daid erenoamáš dárbbuide mat dáin servodagain leat. Jos gielat galget oažžut buriid ovdánvejolašvuodaid, de lea dárbu sierra ángiruššat máttá- ja julevsámi guovlluin.

Sámediggi oaidná ahte okta hástalusain giellamovttiidahttinbarggus lea dat go váilot resursaolbmot ja fágaolbmot geain lea gelbbolašvuodas sámegielas. Go eai leat dakkár rávesolbmot geain livččii gelbbolašvuodas šaddá giellaoahpahas váilevaš. Dattetge dahket ollu mánáidgárdit buori barggu giellaovddidanbarggu oktavuodas. Buorre kvalitehta oahpahas lea deatalaš jos mánát galget dovdat ahte mánáidgárdefáldat lea buorre. Sámediggi deattuha ahte searvvaheaddji oahpanbiras lea deatalaš, gos leat sámegielat bargit geat geavahit sámegiela go ovtastallet mánáin, fágalaččat heivehuvvo vuogiin máná guovttegielatvuoda ovddideami ja individuála eavttuide dávistettiin. Mánáidgárdiid bargit leat gielalaš ovdagovat mánáide dakkár agis goas mánáide lea álki dahkat váikkuhusa. Danne lea deatalaš ahte sihke mánáidgárdeoahpaheaddjit ja veahkkebargit ovddidit pedagogalaš ámmátlašvuoda ja dihtomielalaččat čájehit mii lea sin rolla giellaoahpahu-

sas. Sámediggi oaidná ahte dáláš gilvoservodagas bargosajiid alde lea hástalussan bisuhit sámegielat bargiid mánáidgárddiin. Go giellaoahpahas galggaš leat buoremus vejolaš kvalitehta de ferte váldit ávvira gelbbolašvuodas, muhto maiddái ahte sáhtta ovddidit dan viidáseappot ja ođasmahttit máhtu árjjalaš proseassa bokte.

Nugo ovdal namuhuvvon de deaividit bargit mánáidgárddis mánáid geain lea iešgudege lágan gelbbolašvuodha sámegielas. Dát gáibida bargiin maiddái gelbbolašvuoda guovttegielatpedagogihkas. Sámi mánáidgárdeohpaheddjiin leat stuorra hástalusat organiserema ja metodaválljema ektui giellaoahpahas. Sámediggi oaidná deatalažžan ráhkadit plánaid movt dáid mánáid galggašii čuovvolit ja ahte mánát juhkkovuvvojit joavkun giellamáhtu mielde. Ollu mánáidgárddiin main lea sámi fáalldat sáhttet leat unnán mánáidgárdeohpaheddjit. Fágalaš digaštallan mánáidgárddis gos lea dušše okta mánáidgárdeohpaheddji sáhtta šaddat váilevaš. Deatalaš lea ráhkadit arenaid fágalaš digaštallamiid várás.

Vánhemat leat deatalaš ovttasbargoguoimmit giellabarggus mánáidgárddis. Mánáidgárdelágas (2006) lea mearriduvvon ahte mánáidgárdi ovttasbargguin ja áddejumiin ruovttuin goziha mánáid dárbbu fuolahusa ja duhkoraddama ektui, ja ovdánahtta oahppama ja hápmašuvvama vuodđun juohkelágan ovdáneapmái. Giellaoahpahas mánáidgárddis gáibida ollu barggu sihke bargiin ja vanhemiin. Hástalussan lea lohtet sámegiela stáhtusa nu ahte vanhemat välljejit sámegiela juo mánáidgárddis. Go galgá oážžut áddejumi ja oainnu/máhtu giellabarggus, de berrejit maiddái vanhemat buoridit gelbbolašvuoda. Dasto ferte oážžut vanhemiid välljet sámegiela mánáidasaset maiddái viidáseappot skuvllain nu ahte šaddá lunddolaš čuovvut mielde sámegiela vuoddoahpahas skuvllas. Sámegiela ferte eanet oainnusmahttit sihke ruovttuin ja mánáidgárddiin.

Doarjja maid mánáidgárddit ožžot Sámedikkis geavahuvvo dávja giellamovttiidahttimii ja giellaoahpahussii. Sámedikki rolla lea addit doarjagiid ja čuovvolit dan dieduid mielde maid ožžot doarjjaoážžuin. Sámediggi oaidná ahte leat eanet

hástalusat maid sáhtta čatnat doarjjaortnegii. Mánáidgárddit mat gullet kategorijai sámi mánáidgárddit ožžot dál eanet doarjaga giellaoahpahussii go dáža mánáidgárddit. Sáhtta árvvoštallat ahte doarjjaortnet boahtteáiggis šattašii dávgaseabbon ja heivehuvvošii ovttaskas mánáidgárddi dárbbuide. Dát sáhtta addit oalgeváikkusaid kvalitehtii ja mánáidgárddiid mihtomeari juksamii.

Muhtumat oaivildit ahte vaikko mánáidgárddis eai leat ge sámegielat bargit, de berrejit dat oážžut sámi mánáidgárdedoarjaga jos dat deattuhit sámi kultuvrra. Sámediggi lea dál doalahan dan ahte mánáidgárddis gos sámi giella ja kultuvra deattuhuvvo galget leat sámegielat bargit. Dán gáibádusa áigu Sámediggi bisuhit. Sámediggi háliida boahtteáiggis ráhkadit doarjagii dakkár eavttuid maiguin sáhtta mihtidit. Sávvat beassat oaidnit olahit go mánáidgárddit mihtomeari vai sáhtta bidjat váikkuhangaskaomiid dohko gos eai leat nu buorit bohtosat. Dát sáhtášii buoridit mánáidgárddiid kvalitehta.

Mihtomeari

- Mánáid giellamovttiidahttin davvi-, julev- ja máttasámegielas nannejuvvo.

Strategijiat

- Láhčit árra giellamovttiidahttima mánáidgárdefálaldaga bokte.
- Váikkuhit formála gelbbolašvuoda sámi gielas bargiid gaskkas.

Ángiruššansuorgi 3 – Giellalávgunmodeallat

Hástalusat

Giellalávgunmodeallan dán oktavuodas áddejuvvo dat giellaoahpahasmetoda mas nubbi giella dahje amas giella geavahuvvo máná birrasis. Deattuhuvvo ahte giela oahppá eará doaimmaid bokte. Mánáidgárddis vuodđuduvvo giellalávgunmetodihkka prinsihppii ahte máná

Máttá-Várjjaga gielda
áddá 25.000,- ru eanet jahkái
Sandnes mánáidgárddi sámi
ossodaga sámeielat bargiide.

oahppá sámeielat go searvá doaimmaide, maidda bargit servet ja sii sáhttet addit gielalaš rávvagiid mánáide. Dát gáibida ahte leat sámeielat bargit.

Vásihusat čájehit ahte ollu sámi mánáidgárddiin ja ossodagain lea sihke dárogiella ja sámeigiella beaivválaš giellan, ja giellaoahpahusa mihttomearrit molsašuddet distrivttas distriktii. Dalle leage mánáidgárddiin dárbu dakkár ovddidanmodeallaid mat čatnasit ovttaskasa gielladillái ja báikkálaš diliide. Hástalussan lea oktasaš geađgejuolgi bargiid giellaoahpahussii. Go vällje nu gohčoduvvon "nana" giellalávgunmodeallaid mánáidgárddiin gos lea sámi fálaldat de buvttiha dat positiivvalaš ahtanuššama ja máhttoovddideami giellaoahpahas. Tendeansan mánáidgárddiin lea leamaš geavahit "ii árrjalaš" modeallaid man oktavuodas giellabargu ii leat addán dakkár bohtosiid maid leat sávván. Dá lea juoga maid Sámediggi áigu rievdadit. Sámediggi lea ovdal addán ruđaid "Elgá-prošektii" (Dieđut Nr. 1/2007 "Samisk språk i Svahken Sijte"), ja Loabáid suohkanii geahččalit giellalávgunmálla mánáidgárddis. Dalle garvá dan ahte giellaoahpahas mánáidgárddiin ii livččii soaittáhagas dahje olbmui duohke. Hástalussan lea ovddidit metoda mii heive diliide. Sámeielaid doaimmaplána lea earret eará dát okta doaimma-biijuin.

Sámedikki rolla barggus giellalávgunmodeallaiguin lea maiddái addit doarjaga ja gulahallat fylkkamanniiguin ja gielddaiguin. Dat mánáidgárddit mat nagodit čadáhít giellalávgunma ja jukset bohtosiid, fertejit sáhttit oažžut eanet doarjaga váikkuhangaskaoapmin ja earáid movttiidahttima dihte. Raporttaid bokte maid Sámediggi oažžu mat galget oainnusmahttit doarjaga geavaheami,

čájeha ahte ollu mánáidgárddit leat bisánan. Dát lea sávván dasa go giellalávgunmodeallat lea okta ángiruššansurggiin Sámedikki politihkalaš barggu oktavuodas.

Mihttomearri

- Mánáidgárddit geavahišgohtet daid giellalávgunmodeallaid ja giellamovttiidahttinvugiid mat leat geahččaluvvon ja maid ektui lea dutkama bokte máhttu, nu ahte diehtit ahte dat heivejit ulbmili.

Strategiijat

- Movttiidahttit ovddidanbarggu nu ahte áiggis áigái gávdnojit heivvolaš giellaoahpamusmodeallat maiguin sáhtta dustet boahhteáiggi hástalusaid.
- Sihkkarastit vuogádagaid nu ahte mánáidgárdeeaiggádat sáhttet geavahit daid giellalávgunmodeallaid mat leat geahččaluvvon ja mat addet positiivvalaš ovdáneami gillii.

Ángiruššansuorgi 4 - Sámeielat bargiid rekrutteren

Hástalusat

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat ovddabealde go guoská sámeielat bargiid rekrutteremii geat máhttet davvi-, julev- ja

Govva: gahkkorcorustudentbgh.blogspot.no

máttasámegeiela. Jos mánáidgárddiid galggaš sáhttit ovddidit viidáseappot oahpaheaddji orgánan ja mat devdet oahppogaibádusa mánáidgárdelága mielde, de lea deatalaš hástalussan oažžut eanet sámegiela bargiid mánáidgárddiide. Mánáidgárddiin leat dál bargin sihke mánáidgárdeoahpaheaddjit/ pedagogat ja veahkkebargit. Pedagogalaš bargit ja eará sámegiela bargit leat vuoddu boahpteáiggi mánáidgárddiide. Danne lea sámegiela mánáidgárdeoahpaheddjiid ja eará bargiid rekrutteren deatalaš. Studeanttat geat váldet mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu leat geađgejuolgin boahpteáiggis. Jos eai leat eanet sámegiela mánáidgárdeoahpaheaddjit, de ii ovdán sámi servodat nugo háliidit.

Sámediggi lea ožžon ollu dieduid mánáidgárddiin dan birra ahte lea váttis rekrutteret sámegiela bargiid, pedagogaid rájes, veahkkebargiid ja sadjásaččat rádjai. Dát hástalus ii leat dušše guovlluin mat lea sámegiela hálddašanguovllu olggobealde, muhto maiddái dan siskabealde. Sámediggi áigu politihkas bokte váikkuhit dan ahte sámegiela bargiid váilvuoha unnošii ja

šattašii álkit rekrutteret ja bisuhit sihke sámegiela mánáidgárdeoahpaheddjiid ja veahkkebargiid. Butenschøn-lávdegoddi, mii nammaduvvui 2010:s čielggadit sámi dutkama ja alit oahpu ovdánan dovdomearkkaid, dárbbu ja mihttomeriid, lea buktán muhtun doaibmabidjoevttohusaid raporttastis. Sámediggi doarju lávdegotti evttohusa ahte "várrejuvvojit ruđat lassiohppui ja ášahuvvojit ortnegat vai fágalaš ja hálddahuslaš bargit sáhtášedje doaibmat sámegiela. Ortnegiin ferte láchčit doarvái geavatalaš oahpahusa sámegiela, sihke álgodásis ja joatkkadásiin" (Butenschøn-lávdegoddi 2012).

Sámediggi háliida eanet fokusa sámi árbedieđuide mánáidgárddiin. Buot mánáidgárddit main lea sámi fáladat fertejit vuodduid doaimmaset sámi árvvuide ja leat eanet dihtomielalaččat dán lágan máhtu gaskkusteamis. Sámediggi oaidná ahte hástalussan lea rekrutteret sámegiela bargiid geain lea mánggabealat gelbbolašvuoha. Dárbbášuvvojit bargit geain lea kulturáddejupmi, kulturgelbbolašvuoha ja máhttu árbevirolaš sámi barggus. Sámediggi oaidná ahte mánáidgárdesuorggis lea

Govva: Sámediggi

ovddabealde buolvamolsun. Nuorain geat dál ohcet barggu mánáidgárddiin ii leat seamma ollu go ovdal kultuvrralaš gelbbolašvuolta mii buolvvain sin ovddabealde lei. Earret eará ii leat gelbbolašvuolta duojis, borramušárbevieruin ja muitalan árbevieruin seamma nanus go ovdal lei.

Mánáidgárddiin main lea sámi fálađat lea diev-dobargiid rekrutteren deatalaš doaibmabidju, ja maid stuorra hástalussan. Kampánja oažžut eanet almmáiolbmuid mánáidgárddiide lea ča-đahuvvon. Sámediggi lea veaháš eahpesihkar dan ektui man stuorra ávki nationála kampánjjain lea sámi mánáidgárddiide. Rekrutteren dihte eanet sámi albmáid mánáidgárddiide áigu Sámediggi árvvoštallat sierra sámi kampánja čađaheami. Sá-medikki 01.11.12 iežas statistihkka čájeha ahte 30 sámi mánáidgárddiin ja dáža mánáidgárddiin main lea sámi ossodat ledje oktiibuot 26 almmáiolbmo barggus. Dát čájeha ahte dievdooassi lei sullii 15 %. Sin gaskkas lei okta jodiheadđji/rektor, 5 alm-máiolbmo pedagogalaš jodiheadđjin (1 geas ii lean mánáidgárdeoahpaheadđjioahppu), okta mánáid-gárdeoahpaheadđji, 18 veahkkebargi ja okta kul-turbargi (40 %). Nugo mii oaidnit leat eanemusat veahkkebargit, nappo geain ii lean fágaoahppu almmáiolbmot, ja dušše guđa albmás lei pedago-galaš oahppu. Sámediggi oaidná iežas statistihkain ahte dievdooassi molsašuddá jagis jahkái, ja dá-bálaš lea ahte ollu albmát barget mánáidgárddis dušše ovttá jagi hávállassii. Sámediggi háliida bidjat fokusa sámi albmáide dásseárvoaktevran ja lágida danne sámi dievdokonferánssa 2012:s. Mihttomearrin lea earret eará giktalit eanet ovttas bargat dásseárvuun. Sámediggi háliida ahte dain konferánssain livččii ávki maidđái sámi mánáidgár-defálaldahkii.

Sámediggedieđáhusa (2012) mielde ealáhusovddideami birra leat mis ovddabealde ollu hástalusat servodatovddideami ektui sámi guovlluin. Dat čájeha negatiivvalaš álbmotovdáneami ja sentraliserema, viiddis rievdadusaid ealáhusstruktuvrras ja ásahandávjodat lea vuollin ja lea dárbu odđa háhkamii. Gávpogiidda Áltái, Romsii ja Osloi lea stuorra sentraliseren. Ollu nuorat háliidit ássat gávpogiin ovdal go sámi guovlluin. Nu

eai geasut ge ollu smávva báikkit ássanbáikin, ja mánáidgárddit smávva báikkiin rahčet erenoamážit bargiid rekrutteremiin.

Dáža mánáidgárddiin váilot birrasii 4000 mánáid-gárdeoahpaheadđji. Mánáidgárddit mat eai nagot rekrutteret sáhttet oažžu sierra lobi mánáidgár-delága gáibádusas. Dilli lea leamaš nu mánggaid jagiid. Leat ollu sivat manne váilot mánáidgárde-oahpaheadđjit, muhto ieža mánáidgárdeoahpa-headđjit vástidit bálkka ja buoret fágabiras ovdá-neapmái lea deatalaš jos sii galget joatkit bargat mánáidgárddis. Sámegielat bargiid rekrutterema várás lea muhtun gielddat válljen addit sáme-gielagiidda buoret bálkka. Sámediggi doarju dán lágan doaibmabiju.

Dál ii gávdno makkárga statistihkka mas sáhtášii oaidnit man galle sámegielat mánáidgárdeoah-paheadđji gávdnojit dahje gos sámegielat veahk-kebargit rekrutterejuvvojit. Dát váilivuolta dagaha váttisin plánet sihke ámmáhii rekrutterema ja gelbbolašvuoda buorideami sis gaskkas geat juo barget mánáidgárddiin (Sámi logut muitalit 2, 2009). Dat maid mii dattetge diehtit lea, dieduid mielde mánáidgárddiin ahte váilot mánáidgárde-oahpaheadđjit julev- ja máttasámi mánáidgárddiin. Muhto maidđái muhtun davvisámi guovlluin rah-čet ámmáhii rekrutteremiin.

Sámedikkis leat iežas statistihkat mánáidgárd-diid bargiin. 2012:s leat 30 mánáidgárddi mat leat ožžon doarjaga sámi mánáidgárdái dahje sámi ossodahkii, ja dáid mánáidgárddiid loguid mii gea-vahit vuodđun. Dán 30 mánáidgárddi gaskkas, leat nugo ovdalis namuhuvvon 23 sámi mánáidgárddi ja 7 dáža mánáidgárddi main lea sámi ossodat. Nappo leat 31 mánáidgárddi mat addet sámegie-lat fálađdaga ovttaskas mánáide, muhto dat má-náidgárddit eai leat mielde statistihkas mii čuovvu.

23 sámi mánáidgárddis lea buohkain sámegie-lat jodiheadđji. Dan 30 mánáidgárddis mat leat mielde Sámedikki statistihkain leat oktiibuot 55 ossodaga. Norbman juohke ossodagas lea okta pedagogalaš jodiheadđji ja guokte veahkkebargi (dahje 1 mánáidgárdeoahpaheadđji ja okta veahk-kebargi). 55 pedagogalaš jodiheadđji gaskkas

leat 52 sámegeielaga. Nappo váilot golbma pedagogaš jodiheadji 30 mánáidgárddis. Dattetge buohkat dán golbmasis váldet dál sámegeiel kurssa ja máhttet veaháš sámegeiela. Vihttas 30 pedagogaš jodiheadji gaskkas lea maiddá sierra lohpi go sis ii leat mánáidgárdeoahpaheadjioahppu. Eará bargiid gaskkas leat golbma veahkkebargi geain dárogiella lea eatnigiellan.

Lea ráhkaduvvon nationála rekrutterenstrategiija sámi alit oahpu várás (2011-2014). Go leat unnán sámegeielagat ohccin sámi alit ohppui, de evttohit strategiijas ahte lea stuorra dárbu oázžut ii-sámegeielagiid váldit alit oahpu. Sámediggi oaidná ahte dát áiggi mielde sáhtá leat mielde rekrutteremin eambbogiid sámi alit ohppui.

Nationála dásis lea Máhttodepartemeanta almuhan strategiijaid váikkuhan dihte mánáidgárdeoahpaheddjiid rekrutterema ja bisuheami mánáidgárddis: "Kompetanse i barnehagen - strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren 2007-2010/2011" ja "Strategi for rekruttering av førskolelærere til barnehagen 2007-2011 (GLØD)". Sámediggi lea maiddá searvan dán bargui.

Sámedikki vuoddonjuolggadusaid mielde, § 2-3 a, Sámediggerádi politihkalaš álggahanjuolggastusas áigodahkii 2009-2013 čuožžu ná: " Mii áigut nannet fágaolbmuid rekruterema sámegeiela ja kultur-máhtu fágasurggiin, ja okta doaimbadiju maid mii deattuhit olahat dihte dan, lea vejolašvuotta oázžut lávdaduvvon oahppofálaldaga. (...)." Sámi allaskuvllas ja eará allaskuvllain ja universitehtain lea eanet guovddáš rolla rekrutteremis alit ohppui. Sámedikki rollan lea váikkuhit rekrutterema stipeandaortnegiid bokte. Deatalaš lea maiddá árgiruššat ovttasbarggu ektui allaskuvllaiguin ja universitehtaiguin vai Sámedikki stipeandaortnegat dávistivčče sin oahppofálaldagaide.

Mihttomearri

- Mánáidgárddiin leat doarvái sámegeielat bargit.

Strategiijat

- Sihkkarastit sámegeielat mánáidgárdeoahpaheddjiid/pedagogaid ja eará bargiid rekrutterema.
- Váikkuhit ahte eanet almmáiolbmot barggašedje mánáidgárddiin.
- Sihkkarastit buriid bargoeavttuid sámegeielat bargiide nu ahte sii bisošedje mánáidgárddis.

Ángiruššansuorgi 5 - Pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat

Hástalusat

Sámedikkis lea ovddasvástádus meroštallat mihttomeriid, strategiijaid ja doaimbadijuid váikkuhangaskaoapmin oahpponeavvuid ovddideapmái plánadahkosiid ja jahkásaš bušehtaid bokte. Sámedikkis lea ovddasvástádus ruđaid juohkimis ja váikkuhangaskaomiid čuoovleamis ja bearraigeahččamis láhkadahkosiid, njuolggadusaid ja njulgosiid ektui. Sámediggi váikkuha sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid árgjalaháš ovddideapmái, ja lea áigodagas 2009-2012 čatnan dán barggu mearriduvvon strategiijaide "Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012". Plánas lea višuvdna ahte gávdnojit oahpponeavvut buot fágasurggiid várás ja buot fágaid várás davvi-, julev- ja máttasámegeielas, gaskaoapmin juksat Mánáidgárddiid rámmaplána mihttomeriid ja mihttomeriid oahppoplánadahkosis Máhttolokten – Sámi.

Sámedikki strategalaš plánas oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012 (4.siidu) meroštallojuvvojit sámi oahpponeavvut ná:

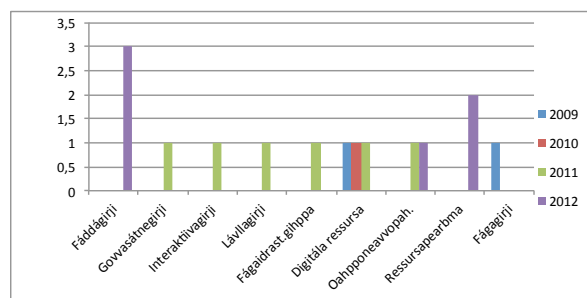
Oahpponeavvut mat leat ráhkaduvvon ja almmuhuvvon oahpahussii sámegeielas ja sámegeilli mánáidgárddiin, vuoddoskuvllas ja joatkkaoahpahasas, dás maiddá erenoamášoahpahasas ja rávesolbmuid oahpahasas Oahpponeavvut ráhkaduvvon eará gielaide ja mat jorgaluvvojit ja/dahje heivehuvvojit sámegeilli Oahpponeavvun adnojuvvojit prentejuvvon ja digitála oahpponeavvut, bargogirjjit, oahpaheadjibagadusat, fáddágirjjit dahje gihppagat, gáiddusoahpahas-

prográmmat, pedagogalaš prográmmagálvvut, audiovisuálalaš oahpponeavvut, čuovgaárkkat, plánššat, modeallat, minstarat, spillat, duhkorasat ja eará ovdanbuktimat buot vuodđoahpahusa geavahussii.

Sámediggi ja Máhttodepartemeanta ásahedje 2010:s bargojoavkku árvoštallat movt árrjaleappot organiseret sámi oahpponeavvoovddideami boahtteáiggis. Raporttas lea gávnnavuvvon ahte eanemus ulbmillaš lea geavahit doahpaga mánáidgárddiid pedagogalaš ávdnasat. Dán diedáhusas válljet mii geavahit doahpagiid pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat. Pedagogalaš ávdnasiid ektui čujuhuvvo raporttas mángga beallái. Vuosttažettiin dárbbášuvvojit pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiid rámmaplána buot čieža fágasuorgái ja buot golmma sámegillii. Dárbbášuvvo metodalaš bagadeapmi giellabarggu várás mánáidgárddis, danne go dál ii gávdno nu ollu dákkár fágagirjjálašvuhta. Duohtavuhta lea ahte gávdnojit unnán govvaagirjijt ja lohkanmuitalusat main livččii sámi kultuvrra birra, spealut, filmmat ja eará ávdnasat mat ovdánahttet sámi identitehta, kulturáddejumi, doabaoahppama ja giellaovddideami, mat heivešedje ahkejovkui ja livčče heivehuvvon otnáš dillái. Dasto konkluderejuvvo raporttas ahte mánáidgárddiid ektui lea deatalaš ovddidit pedagogalaš ávdnasiid maid vuolggasadjin lea otnáš sámi servodat, nu ahte otnáš mánát sáhtášedje identifiseret iežaset sisdoaluin. Dárbbášuvvojit nappo sihke digitála ja prentejuvvon pedagogalaš ávdnasat, CD:t, filmmat ja spealut, sierra dárbbuid várás iešgudege mánáidgárddiin (Doaibmabijut maiguin beavttálmahttit sámi oahpponeavvuid ovddideami ja buvttadeami 2010).

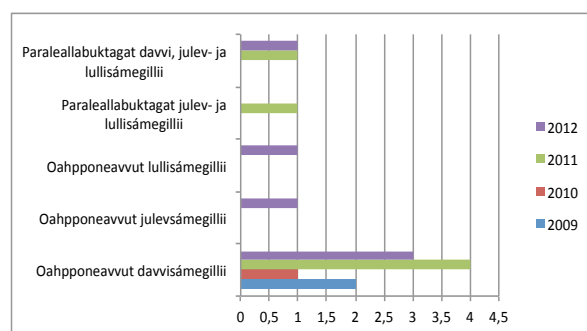
Odne, moadde jagi manjá go dát raporta ovddiduvvui, ii leat vel ge dilli dohkálaš. Deatalaš hástalussan lea bargat dan ala ahte ovddiduvvojit eanet pedagogalaš ávdnasat mat leat heivehuvvon mánáidgárddiid geavahussii main lea sámi fáladat. Mánáidgárddiin fertejit gávdnot ávdnasat mat nannejit máná oahppama sihke formálalaš ja eahpeformálalaš oahppandilis. Goappašiin lea pedagogalaš mihttomearri ja maid

ferite geahčadit mánáidgárddiid rámmaplána čieža fágasuorggi ektui. Mánáidgárddit main lea sámi fáladat dárbbášit dákkár pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid main ovdan bohtá sámi servodaga girjáivuhta. Deatalaš lea ahte maiddái mánáidgárddit maid čuvvot teknologalaš ovdáneami ja ahte neahttavudot oahppanressurssat nugo spealut ja applikašuvvnat gávdnojit sámegielaide.

Tabella 7: Juolluduvvon ruđat oahpponeavvoprošeavttaide.

Sámedikki geahčastat man ollu leat juogaduvvon ruđat oahpponeavvoprošeavttaide áigodagas 2009–2012 čájeha ahte dán áigodagas leat álggahuvvon guhtta prošeavtta. Dáid gaskkas leat guokte resursapearpma, guokte nu gohčoduvvon oahpponeavvopáhka, muhto sisdoallu lea ollu seamma go resursapearpma sisdoalus. Golbma prošeavtta leat digitála resurssat ja golbma fáddáagirjijt. Eará prošeavttat leat govvasátnegirji, interaktiivvalaš girji, lávllagirji, fágaidrasttildeaddji fáddághppa ja ođđa prentejuvvon fágagirji.

Tabella 8: Man ollu lea juolluduvvon oahpponeavvoprošeavttaide davvi-, julev- ja máttasámegielaide gaskka.

Sámedikki 2012 bušehtas lea várrejuvvon 1.500.000 ru doarjjan mánáidgárddiid oahpponeavvuide. Oahpponeavvut maidda

Sámediggi juolluda rudaid galget almmuhuvvot nu guhkás go lea vejolaš davvi-, julev- ja máttasámegillii. Go mánáin ii leat ovttalágan gielladássi, de lea dárbu mánggalágan oahpponeavvuide. Dárbbasuvvojit sihke girjjit maid lea álki lohkat ja main lea unnán teaksta ja oahpponeavvut mat gielalaččat leat heivehuvvon sámegielat mánáide.

Sámedikki geahčastat čájeha ahte áigodagas 2009-2012 lea juolluduvvon ruhta 15 prošeaktii. Dáid gaskkas lea 10 prošeavtta davvisámegillii, okta julevsámegillii ja okta máttasámegillii. Dán áigodagas lea addojuvvon ruhta maiddái guovtti prošeaktii mat galget ovddiduvvot parallealla buot golmma sámegillii. Okta prošeakta ovddiduvvo bálddalagaid julev- ja máttasámegillii.

Dárbbasuvvojit mánggalágan oahpponeavvut heivehuvvon mánáidgárddiid rámmaplánii. Ráđdehus dovddaha Stuorradiggediedáhusas nr 41 Mánáidgárddi kvalitehta birra (2008-2009) ahte jos leat stuorra vuorddekeahces sierraláganvuodát mánáidgárdefálaldagas mii dagaha ahte fálaldat ii leat ovtaárvosaš, lea dohkketmeahtun. Jos buot mánát galget oázžut kvalitehta dáfus buori sámi mánáidgárdefálaldaga ja jos mánáidgárddi galggaš lea oahppanarenan, de gáibiduvvo ahte bargiin lea gelbbolašvuhta ja dávvirat ja ávdnasat leat heivehuvvon. Sámedikki strategalaš pláνας oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012 leat álggahuvvon 16 oahpponeavvoprošeavtta mánáidgárddiid rámmaplána fágasurggiid siskkobealde. Dán áigodagas leat álggahuvvon 15 prošeavtta. Sámedikki mihttomearrin lea ahte oahpponeavvut ovddiduvvojit dárbbu mielde, muhto dárbbasa eanet juolludusaid juksat dan.

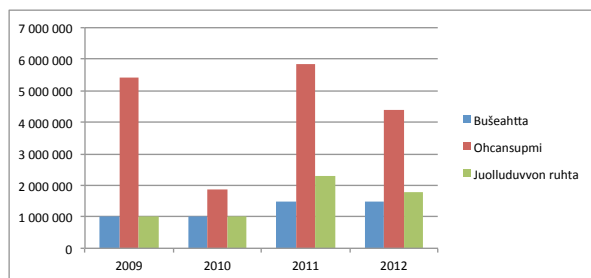

Tabella 9: Juolluduvvon rudat mánáidgárddiide.

Tabellas oidno ahte Sámediggi lea áigodagas 2009-2012 várren 1 miljon ru 2009:s ja 2010:s ja 1,5 miljon ru 2011:s ja 2012:s. Ohcamiid mat bohte submi lei oktiibuot 17,5 miljon ru. Dán áigodagas lea juolluduvvon badjel 6 miljon ru mánáidgárddiid oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Sámediggi lea guovtti manjimuš jagis geavahan 1 miljon ru eanet go mii lei bušeahtas. Sivvan dasa lea dat go Sámediggi lea ožžon nu ollu buriid ohcamiid.

Oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid buvttadit dábálaččat gávppálaš aktevrrat. Gávdnojit maiddái soames almmolaš ánggirusšama sierra fáttáid siskkobealde dahje erenoamážit digitála oahppanressaide. Oahpahusdirektoráhta sáhtta maiddái addit doarjaga oahpponeavvuid ráhkadeapmái go dan oktavuodas ii leat márkanvuoddu gávppálaččat ovddideapmái. Nà lea láchčojuvvon oahpahusa, gielalaš minoritehtaid oahpahusa oktavuodas ja gáržžes fágaid ja smávva oahppijovkkožiid siskkobealde.

Sámediggi hálddaša sierra oahpponeavvoguovddáža, ja buot sámi oahpponeavvut ja eará pedagogalaš ávdnasat leat dál čohkkejuvvon neahttasiidui: www.ovttas.no. Neahttabáiki lea sámi oahpponeavvobálvalus gos gávdná dieđuid sámi oahpponeavvuid birra, ja gos daid sáhtta luoikkahit neahta bokte Sámedikki oahpponeavvoguovddázis. Oahpponeavvuide lassin gávdno maiddái govvaáisa man sisdoalu sáhtta geavahit friija go ráhkada oahpponeavvuid iežas atnui.

Govva: Sámediggi

Go gávdnojit unnán pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat, de ráhkadit ollu bargit mánáidgárddiin ieža daid iežaset atnui. Sámediggi háliida ahte dat eanet addojuvvošedje maiddá earáid geavahussii. Jagi 2008 rájes lea gávdnon ortnet nuvtá oahpponeavvuiguin mánáidgárddiide ja skuvllaide.

Dasa lassin go dárbbasuvvojit pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat, dárbbasuvvojit maiddá ávdnasat sámi diliid birra dárrogillii dáža mánáidgárddiid várás. Rámmaplána čuoggá 3.6 Lagašbiras ja servodat, mielde galget mánáidgárddit váikkuhit dan ahte "barna blir kjent med at samene er Norges urbefolkning og får kjennskap til samiske fortellinger, sagn og andre deler av samisk kultur og hverdagsliv." (mánát oahpásmuvvet dasa ahte sámit lea Norgga álgoálbmot ja oahpásmuvvet sámi muitalusaide, máidnasiidda ja eará osiide sámi kultuvrras ja árgabeaivvis). Norgga eiseválddiin dat leat ovddasvástádus dáža mánáidgárddiid oahpponeavvuin, ja Sámediggi vuordá ahte eiseválddit váldet dan ovddasvástádusa. Dat go buot mánát Norggas ožžot máhtolašvuoda sámiid ja sin dili birra, de nanne dat sámi identitehtadovddu ja eastada amasbalu mii gávdno otnáš servodagas.

Duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat mánáide leat deatalaččat pedagogalaš barggus mánáidgárddis. Sámediggi lea ožžon diehtit ahte gávdnojit unnán sámi duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat. Dán vuodul lea Sámediggi čadahán kártenprošeavtta makkár sámi duhkorasat ja pedagogalaš ávdnasat gávdnojit. Iskkadeapmi čadahuvvui 11 mánáidgárddis Oslo, Davvi-Trøndelága, Norlánda, Romssa ja Finnmárkku fylkkain. Kártejuvvui maiddá makkár dárbbut mánáidgárddiin leat sámi duhkorasaid ja pedagogalaš ávdnasiid ektui. Kártemis bodii ovdan ahte buot informánttat háliidit eanet sámi duhkorasaid ja pedagogalaš ávdnasiid. Ekonomalaš resurssat ja go dat leat unnán olámuttus gáržžida de mánáidgárddiid oastima.

Sámedikki rolla ii leat ovddidit pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid, muhto addit doarjaga daid ovddideapmái. Sámediggi dahká vuoruhemiid bušeahtas. Vuodolaš fágalaš árvoštallama vuodul juolluduvvojit doarjagat sierra ohcciide. Sámediggi oážžu ohcamiid, muhto ruđat leat vátnásat. Nu gáržžiduvvo ge pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddideapmi.

Govva: gahkkorcorustudentbhg.blogspot.no

Mihttomearri

- Mánáidgárddiin leat doarvái pedagogalaš ávdnasat ja duhkorasat sin dárbbuid várás.

Strategiijat

- Pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddideapmi.
- Bargat dan ala ahte addojuvvošii eanet doarjja pedagogalaš ávdnasiid ja duhkorasaid ovddideapmái.

Ángiruššansuorgi 6 - Ovttasbargu ja oktavuoha ruovttu, mánáidgárddi ja skuvlla gaska

Hástalusat

Sámediggi áigu politihkas bokte láchit diliid nu ahte buot mánáin livččii ollislaš ja individuála dásis láchčojuvvon oahpahus mánáidgárddi rájes skuvlii. Dat go mánát vásihit oktavuoda mánáidgárddi ja skuvlla gaska movttiidahtta oahppat viidáseappot. Dát fas buktá oadjebasvuoda ja jáhku alccesis go deaivvada skuvllain. Maiddái servodatperspektiivvas lea dárbu ahte mánát vásihit buori sirdima mánáidgárddis skuvlii. Sihkkarastin dihte buriid oahppanbohtosiid ja sosiála jevdema. Sihke mánáidgárddiin ja skuvllain lea ovddasvástádus oazžut buori ovttasbarggu sihke gaskaneaset ja vanhemiiguin. Nugo ovdalis namuhuvvon de lea vanhemiin váldoovddasvástádus iežaset mánáid ovddideamis ja sis lea dat deataleamos bajásgeassinrolla. Vanhemiin lea ovddasvástádus giela válljemis ja giellaohpahusas. Mánáidgárdi galgá ovttasbargguin ja áddejumiin máná ruovttuin veahkehit ja doarjut vanhemiid geat háliidit sámegiela mánáidasaset. Sámedikki mielas lea deatalaš hástalus oazžut oktilašvuoda oahpporáidui mánáid ja vanhemiid ektui viidáseappot ovddidan dihte sámi giela ja kultuvrra. Eaktun buori ovttasbargui, ja buori sirdimii mánáidgárddis skuvlii, lea ahte skuvllas ja mánáidgárddis lagaš ovttasbargguin vanhemiiguin, lea buorre gulahallan.

Gávdnat muhtun muddui sierralágan mandáhta ja sierra oahppankultuvrraid mánáidgárddis ja skuvllas. Mánáidgárdi áсахussan lea ovdánan sosiálapedagogalaš árbevieru siskkobealde manjimus logijagiin man oktavuoda duhkoraddan, oahppan, ovdáneapmi, fuolahus ja bajásgeassin leat guovddázis. Skuvla áсахussan lea eanet ulbmilstivrejuvvon ja oahppama oalle guhkás stivre gelbbolašvuoha. Pedagogalaš barggu vuoddu lea ge dalle sierralágan vuolggasadji. Ovttasbarggu ja oktavuoda láchinbarggu oaidná Sámediggi hástalussan bargat dáid sierralágan rámmaid siskkobealde. Rámmaplánas mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid birra ja skuvllaid oahppoplánain leat sierralágan ulbmilat. Go dovddašii daid sierra ulbmiliid sisdoalu de šattašii buoret áddejupmi gudet guimmiid doaimmain.

Dán vásihusa vuodul mii lea Sámedikkis, lea sivva jáhkkit ahte mánáidgárdepedagogihka oasis lea bonjastuvvon fokus dasa ahte mánát galget leat gergosat skuvlii. Mánáidgárddis lea leamaš danne stuorámus ovddasvástádus mánáid skuvlii ráhkka-nahttimis. Skuvla boahtá dávjá sisa easka máná manjimus mánáidgárdejagis. Dáid dieđuid lea maiddái oahpaheadjit addán dan bokte go leat dovddahan ahte sii dihtet unnán mainna mánáidgárdi lea bargan.

Buorre ovttasbargu vuodduvvo máhttui ja áddejupmái. Nugo Sámediggi oaidná dan de hástalussan ii leat dušše dovdat gudet guimmiid mihttomeriid ja sisdoalu, muhto buot mánáide sáhtta leat dilli sierralágan giela ja kultuvrra ektui. Sáhttet ovdamearkka dihte leat sámegielat mánát geat leat leamaš mánáidgárddis gos lea sámi fálaldat ja geat galget álgit dárogielat luohkkái skuvllas. Dáid mánáide leat sirdin mánáidgárddis skuvlii veaháš earálágan. Mii diehtit ahte ollu mánáide sáhtta dát sirdin leat hui rašši. Láchin giela ektui lea dalle erenoamáš deatalaš. Ferte ain sihkkarastit giellaovdáneami mánáide geain lea leamaš giellaohpahus mánáidgárddis. Daid mánáidgárdemánáid ektui geat ássat sámegiela hálddašanguovllu olggobealde, lea deatalaš ahte mánáidgárdi addá dieđuid sámegieloahpahus

vuoigatvuoda birra. Ovttaskas gielddain lea ovddasvástádus juohkit dieđuid skuvllaide dán birra.

Oahpahuslága (1998) mielde lea buot ohppiin vuoddoskuvllas sámegeiela hálddašanguovllus vuoigatvuoha oažžut oahpahusa sámegeielas ja sámegeillii (geahča maiddái Sámediggedieđáhusa oahpahusa ja oahpu birra). Sámediggi áigu bargat dan ala ahte maiddái mánáidgárdeláhka attášii mánáide vuoigatvuoda sámi mánáidgárdefálaldahkii. Sámi giellaoahpahus ferte leat mielde skuvlla prinsihpain ja guovttegielatvuoda strategijain. Dákko fertejit leat gielddat dihtomielalaččat ovddasvástádusas, ja fuolahit buriid rutiinnaid skuvlla siskkobealde, fuolahit addit doarvái buriid dieđuid fálaldaga birra, fuolahit addit dán fálaldaga, ja leat gergosat váldit vuostá ohppiid geain galgá leat sámegeiella.

Mánáidgárde ferte árrat addit dieđuid giellaoahpahusa birra, nu ahte skuvla oažžu áiggi gávdnat giellaoahpaheddjiid ja ráhkadit buori oahpahusplána. Dat go skuvla oažžu doarvái buriid dieđuid mánáidgárddis, sáhtá leat mielde veahkeheamen skuvlla lámčit diliid máná oahppangerdui. Diehtujuohkin ovttaskas máná birra galgá dahkkojuvvot máná fuolaheddjiid miehtamiin, seammás go fuolaheadjit ožžot mielde mii proseassas dáhpáhuvvá ja ožžot dieđuid dan birra. Ovttaskas mánáidgárde sáhtá friija válljet movt sii áigot fuolahit buori diehtujuohkinjorrana, nu guhká go dat dáhpáhuvvá fuolaheddjiid miehtamiin.

Rámmaplánas mánáidgárde sisdoalu ja doaimmaid birra (2011) čuožžu ahte mánáidgárde, ovttaskaruggu skuvllain, galgá lámčit sirdima mánáidgárddis vuosttaš luohkkái. Dát galgá dahkkojuvvot lávga ovttaskaruggu máná ruovttuin. Bearraša doarjja ja ángiruššan leat hui deatalaččat sirdima oktavuodas mánáidgárddis skuvlii. Jos vanhemat ožžot dieđuid ja dovdet iežaset oadjebassan mii dáhpáhuvvá go máná galgá álgit skuvlii, de dat buktá oadjebasvuoda ja movttiidahtá máná.

Sámedikki rolla sirdima oktavuodas mánáidgárddis skuvlii lea bagadit ja fállat kurssaid mánáidgárddiid bargiide ja

oahpaheddjiide skuvllas. Deatalaš lea gulahallan mánáidgárdeeaiggádiid ja gielddaid gaskka, muhto maiddái gáibidit ahte mihttomearit ollašuhthtojuvvojit sihkkarastin dihte ahte máná vásiha oadjebasvuoda ja oktilašvuoda oahppogierddus.

Mihttomearri

- Mánáin lea oktavuoha ja progrešuvdna oahppama sisdoalus mánáidgárddis skuvlii mii sihkkarastá oktilašvuoda barggus sámi gielain ja kultuvrrain.

Strategiija

- Sihkkarastit ovttaskaruggu mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiid gaskka gos bargiin lea dárbašlaš fágalaš gelbbolašvuoha.

Ekonomalaš ja hálldahuslaš váikkuhusat

Diedáhusa čuovvoleapmi dáhpáhuvvá jahkásaš bušeahtaid bokte, main doaibmabijut ovttaskas mihttomeriid vuolde vuoruhuvvojit. Sámediggeráđdi mearrida sierra doaibmaplána diedáhusa čuovvoleapmái. Diedáhusas lea guhkes áiggi perspektiiva, ja lunddolaš lea geahčadit diedáhusa marjnjá golmma njealji jagi marjnjá ja árvvoštallat lea go Sámediggi olahan mihttomeriid mat leat biddjojuvvon diedáhusas.

Vuoruhemiid rievdadusat buktet ekonomalaš ja hálldahuslaš váikkuhusaid. Dál leat mánáidgárdejuhkosis 4 virggi, buot 100 %. Okta virgi lea belohahkii biddjojuvvon Sámedikki oahpponeavvoguovddázii Guovdageainnus. Jos galgá sáhttit álggahit mihttomeriid ja strategijaid nugo boahťa ovdan diedáhusas, de lea dárbu oažžut ovttá virggi 2014:s ja vel ovttá 2015:s. Čujuhit evalueremii maid Asplan Viak lea dahkan Sámedikki doarjagiid ektui 2010:s. Das boahťa ovdan ahte diehtujuohkin ja bagadanrolla mii Sámedikkis lea mánáidgárddiid ektui berre nannejuvvot. Deatalaš lea gulahallat mánáidgárddiid bargiiguin ja gielddaiguin amas oktavuohťa mánáidgárddiide massojuvvot. Doarjjahálddašepmi galgá ođđasis evaluerejuvvot 2014:s. Dát evalueren gáibida liige resurssaid maid gollorámma lea 500 000 ru. Maiddái evaluerema čuovvoleapmi buvttiha eanet ekonomalaš váikkuhusaid.

Sámedikkis lea strategijian oččodit eanet doarjaga oahpponeavvuid ráhkadeapmái. Sámedikki statistihka marjimuš jagiin čájeha ahte bušeahtas lea várrejuvvon 1,5 miljon ru oahpponeavvuid ráhkadeapmái, muhto logut čájehit ahte ohcamiid submi lea ollu stuorát. 2012:s lei submi 4.376.457 ru. Dán geažil ferte ekonomalaš rámmaid nannet.

Girjjálašvuohta

Asplan Viak 2010. Evaluering av Sametingets tilskudd til samiske barnehager (Sámedikki sámi mánáidgárdedoarjaga evalueren).

Bagadus mánáidgárddiide gos leat sámi mánát. Máhttu ii deatte. Sámediggi / Máhttodepartemeanta.

Butenchøn-lávdegotti raporta 2012. "Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning." Čielggadus addojuvvon Máhttodepartementii 20.06.2012.

Fra eldst til yngst. Samarbeid og sammenheng mellom barnehage og skole (ovttasbarggu ja oktavuoda birra mánáidgárddi ja skuvlla gaska) (bagadus) 2008. Oslo: Máhttodepartemeanta.

ILO-konvenšuvdna álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra 1989.

Láhka mánáidgárddiid birra (mánáidgárdeláhka) 2006. Oslo: Máhttodepartemeanta.

Láhka Sámedikki ja eará sámi riektidiliid birra (sámeláhka) 1987. Oslo: Ođasmahttin-, hálddahus- ja girkodepartemeanta.

Mánáidláhka (Láhka mánáid ja vanhemiid hárrái) 1981. Oslo: Mánáid-, dásseárvo- ja servadahttindepertemeanta.

Nasjonal rekrutteringsstrategi for samisk høyere utdanning. Strategijja 2011-2014. Máhttodepartemeanta.

Norgga lágat 1687-2001. Oslo: Justiisa- ja politijjdepartemeanta.

NOU 2012:1 Til barnas beste. Ny lovgivning for barnehagene (ođđa láhkaaddin mánáidgárddiid várás). Oslo: Máhttodepartemeanta.

Oahpahusláhka (Láhka vuodđoskuvlla ja joatkkaskuvla oahpahusa birra) 1998. Oslo: Máhttodepartemeanta.

ON konvenšuvdna mánáid vuoigatvuodaid birra (Mánáidkonvenšuvdna) 1989.

Rámmaplána mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid várás. Reviderejuvvon prentehus 2011. F-4105 B. Oslo: Máhttodepartemeanta.

Sámediggediedáhus oahpahusa ja oahpu birra. 2011. Sámediggi.

Sámediggediedáhus sámegiela birra. Sámediggi.

Sámediggerádi diedáhus sámi mánáidgárddiid birra 2005. Sámediggi.

Sámedikki 2012 bušeahtta. Sámediggi.

Sámedikki strategalaš plána oahpponeavvuid ráhkadeapmái 2009-2012

Sámegeielaid doaibmaplána 2009. Oslo: Bargo ja - servadahttindepartemeanta.

Sámi logut mitalit 4, Kommenterejuvvon sámi statistihkka 2011. Sámi allaskuvla ja Norden.

Storjord, M.H. 2000. "Fra nødhjelp til folkehjelp". Opprettelse og utbygging av samiske barnehager i Norge 1969-99 (Sámi mánáidgárddiid ásaheapmi ja huksen Norggas). Váldofágabargu ovdaskuvlapedagogihkas. Dronning Mauds minne/Universitetet i Trondheim.

Stuorradiggediedáhus nr 41 (2008-2009) Kvalitet i barnehagen (kvalitehta birra mánáidgárddis). Oslo: Máhttodepartemeanta.

Sámi mánáidgárddiid strategalaš plána 2008-2011. Sámediggi.

Tiltak for å effektivisere utvikling og produksjon av samiske læremidler. 2012. Sámediggi, Máhttodepartemeanta ja Oahpahusdirektoráhta.

Liŋkkat:

Diedut Nr. 1/2007

<http://www.sametinget.no/content/download/1565/14334/version/1/file/Rapport+om+kartlegging+av+samiske+leker+og+pedagogisk+materiell+i+barnehager+med+samiske+barn+%282012%29.pdf>

